

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет економіки та управління

Кафедра національної економіки та публічного управління

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Цифрове врядування

28 «Публічне управління
та адміністрування»

281 «Публічне управління
та адміністрування»

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему **«Формування та реалізація політики відновлення територій внаслідок
збройної агресії проти України»**

здобувачки *Письменної Олени Юріївни* _____

Науковий керівник: *д.держ.упр., проф. Карлова В.В.* _____

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: *д.держ.упр., проф. Карпенко О.В.*

Київ 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет економіки та управління

Кафедра національної економіки та публічного управління

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ**

Цифрове врядування
28 «Публічне управління
та адміністрування»
281 «Публічне управління
та адміністрування»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

О.В. Карпенко

2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

О.В. Карпенко

2024 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти *Письменній Олені Юрївні*

заочної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

**на тему «Формування та реалізація політики відновлення територій внаслідок збройної
агресії проти України»**

Тему затверджено наказом ректора Університету від «27» вересня 2024 р. №1687-ст

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах Міністерства розвитку громад та територій України, Державного агентства з відновлення та розвитку інфраструктури України, Служби відновлення та розвитку інфраструктури у Київській області, монографічних дослідженнях та наукових статтях вітчизняних і зарубіжних вчених.

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	Теоретичні основи дослідження формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії
Розділ 2	Особливості формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України
Розділ 3	Пріоритетні напрями формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії

Об'єкт дослідження:	Відновлення територій України внаслідок збройної агресії проти України
Предмет дослідження:	Формування та реалізація політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	Обґрунтування теоретичних засад, практичного досвіду та визначення пріоритетних напрямів формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	- Розкрити сутність та зміст політики відновлення територій внаслідок збройної агресії. - Охарактеризувати повноваження суб'єктів формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії.
У розділі 2	- Проаналізувати досвід та проблемні аспекти політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії. - Розкрити нормативно-правове забезпечення формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії.
У розділі 3	- Проаналізувати зарубіжний досвід відновлення територій внаслідок збройної агресії та можливості використання кращих практик в Україні. - Визначити пріоритетні напрями формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України.

Завдання підготував
науковий керівник

В.В. Карлова

«29» вересня 2024 р.

Завдання одержав
здобувач

О.Ю. Письменна

«29» вересня 2024 р.

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 92 сторінки, 8 таблиць, 3 рисунка, список використаних джерел з 71 найменування.

«Формування та реалізація політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України»

Об'єкт дослідження – відновлення територій України внаслідок збройної агресії проти України.

Предмет дослідження – формування та реалізація політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є обґрунтування теоретичних засад, практичного досвіду та визначення пріоритетних напрямів формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України.

Відповідно до поставленої мети визначені такі *завдання*:

- розкрити сутність та зміст політики відновлення територій внаслідок збройної агресії;
- охарактеризувати повноваження суб'єктів формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії;
- проаналізувати досвід та проблемні аспекти політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії;
- розкрити нормативно-правове забезпечення формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії;
- проаналізувати зарубіжний досвід відновлення територій внаслідок збройної агресії;
- визначити пріоритетні напрями формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України.

Теоретична, методична значущість отриманих результатів. Отримані результати дослідження доповнюють науково-теоретичні положення щодо сутності, особливостей та напрямів формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії.

Практичне значення отриманих результатів полягає у визначенні пріоритетних напрямів формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України, що сприятиме відбудові знищеної або пошкодженої інфраструктури, швидкому відновленню економічної діяльності громад та формуванню підґрунтя для їх стійкого економічного зростання.

Описані пропозиції можуть використовуватися органами публічної влади при формуванні програм комплексного відновлення територіальних громад, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, а також в частині ініціювання внесення змін до чинного законодавства щодо відновлення територій, у системі перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи – 2024.

Рік захисту роботи – 2024.

Ключові слова: політика, відновлення територій, збройна агресія, формування політики, заходи з реалізації політики, стратегія регіонального розвитку, територіальні громади, інфраструктура.

ВІДГУК

про кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету економіки та управління
освітньо-професійної програми «Цифрове врядування»

Письменної Олени Юрїївни

на тему «Формування та реалізація політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України»

1. *Актуальність теми.* Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України спричинило тяжкі наслідки. В результаті бойових дій загинула велика кількість людей, відбулися колосальні руйнування житлової, критичної інфраструктури на окремих територіях. Знищення підприємств, зниження виробництва, скорочення робочих місць тягне за собою негативні наслідки для економіки країни. За цих умов першочерговою потребою для постраждалого населення є відновлення територій та повернення їх до повноцінного соціально-економічного розвитку. З огляду на зазначене, питання формування та реалізації політики відновлення територій, які постраждали внаслідок збройної агресії проти України є надзвичайно актуальним і потребує окремого розгляду.

2. *Позитивними рисами кваліфікаційної магістерської роботи* є здійснене авторкою дослідження теоретичних основ формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії, з'ясування повноважень суб'єктів формування та реалізації зазначеної політики, проведений аналіз нормативно-правового забезпечення вироблення політики відновлення. Заслужовує на увагу здійснений аналіз досвіду та проблемних аспектів політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії, досвіду зарубіжних країн відновлення територій, які постраждали внаслідок війни та можливостей використання кращих практик в Україні.

3. *До самостійних розробок автора слід віднести* визначення пріоритетних напрямів формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України. Зокрема запропоновано оновлення Державної стратегії регіонального розвитку та модернізацію державного фонду регіонального розвитку з метою їх узгодження з процесом відновлення і відбудови територій, принципами багаторівневого управління та територіальної регіональної політики, затвердження комплексних програм відновлення територіальних громад.

4. *Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій* підтверджується тим, що отримані результати дослідження доповнюють науково-теоретичні положення щодо сутності, особливостей та напрямів формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії. Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що розроблені пропозиції можуть бути використані в практичній діяльності органів публічної влади у процесі формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії, зокрема при формуванні програм комплексного відновлення територіальних громад.

5. *Недоліки роботи.* У роботі доцільно було б зробити більш поглиблене обґрунтування впровадження кращих практик зарубіжного досвіду відновлення територій внаслідок війни в Україні.

6. *Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК:* Кваліфікаційна магістерська робота в цілому відповідає вимогам, поставлені індивідуальні завдання виконані на належному рівні. Робота рекомендується до захисту з оцінкою «відмінно».

Науковий керівник
д.держ.упр., професор,
професор кафедри національної економіки
та публічного управління
29 листопада 2024 року

В.В.Карлова

Рецензія
на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
освітньо-професійної програми «Цифрове врядування»
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
Письменної Олени Юрївни

на тему «**Формування та реалізація політики відновлення територій унаслідок збройної агресії проти України**»

Актуальність теми кваліфікаційної магістерської роботи і доцільність її розроблення визначається сучасними викликами, з якими стикається українське суспільство у зв'язку з масштабними руйнуваннями, спричиненими військовою агресією. Повномасштабна війна завдала колосальних збитків інфраструктурі, житловому фонду, економіці та соціальній сфері України. Відновлення цих втрат є одним з найважливіших завдань для держави. Доцільність розроблення такої роботи полягає в тому, що вона може виявити прогалини в державній політиці у сфері відновлення та допомогти визначити пріоритетні напрямки та механізми реалізації відновлювальних заходів.

Якість проведеного дослідження. Дослідження, виконане в роботі, демонструє глибокий аналіз реалізації політики відновлення територій унаслідок збройної агресії проти України. Робота містить аналіз впливу наслідків збройної агресії на розвиток територій в Україні, висвітлено проблемні аспекти формування та реалізації політики відновлення територій України унаслідок збройної агресії, а також сформовані пропозиції впровадження ефективних заходів щодо відновлення територій України внаслідок збройної агресії.

Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи. В кваліфікаційній магістерській роботі здійснено детальний аналіз нормативно-правового забезпечення формування та реалізації політики відновлення територій унаслідок збройної агресії проти України. Висвітлено зарубіжний досвід формування та реалізації політики відновлення територій унаслідок збройних конфліктів та можливості його використання в Україні.

Зауваження. Недоліком роботи можна вважати недостатнє ґрунтовне розкриття питання залучення міжнародної спільноти до процесу відновлення територій України унаслідок збройної агресії. Також варто було б врахувати в запропонованих пропозиціях впровадження ефективних заходів щодо відновлення територій України внаслідок збройної агресії в контексті європейської інтеграції. Однак, це не впливає на загальний високий рівень проведеного дослідження.

Практична значимість висновків і рекомендацій. Практичні результати дослідження можуть бути використані Міністерством розвитку громад та територій України під час формування державної політики у сфері відновлення територій, а також інших органів, відповідальних за її реалізацію.

Кваліфікаційна магістерська робота Письменної О.Ю. відповідає сучасним вимогам, рекомендується для публічного захисту та отримання позитивної оцінки, здобувач вищої освіти заслуговує присвоєння кваліфікації магістра з публічного управління та адміністрування.

Заступник начальника з відновлення та
реалізації інфраструктурних проектів
Служби відновлення та розвитку інфраструктури
У Київській області

Підпис засвідчує: П. Цубера
Старший інспектор з кадрів

Павло ЦУБЕР

Світлана МИКОЛЮК

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ	7
1.1. Сутність та зміст політики відновлення територій	7
1.2. Суб'єкти формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії та їх повноваження	16
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	26
2.1. Оцінка наслідків військової агресії для розвитку територій України	26
2.2. Досвід та проблемні аспекти формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії.....	39
2.3. Нормативно-правове забезпечення формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України	47
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ.....	53
3.1. Зарубіжний досвід формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройних конфліктів та можливості його використання в Україні.....	53
3.2. Визначення пріоритетних напрямів формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України	67
3.3. Впровадження першочергових заходів щодо відновлення територій України внаслідок збройної агресії	72
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало великим викликом не лише для українського народу, але і для всього світу. Однак саме наша країна зазнала і продовжує зазнавати тяжких наслідків. В результаті бойових дій загинула велика кількість людей, зруйновані міста і села. Війна спричинила колосальні руйнування житлової, критичної інфраструктури, призвела до скорочення робочих місць, зменшення виробництва, що тягне за собою негативні наслідки для економіки країни. На окремих територіях ситуація є ще складнішою. На сьогодні найбільш постраждалими територіями за руйнуваннями житлового фонду є Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Чернігівська, Харківська та Херсонська області.

Внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну зруйновано понад 213 тисяч об'єктів, це і житлово-комунальний, торговий і промисловий, транспортний, сільськогосподарський та енергетичний сектори. Східні регіони, а саме: Харківська та Донецька області зруйновані найсильніше (більш ніж 44 тисячі пошкоджених об'єктів). Далі йдуть Київська, Херсонська, Луганська, Запорізька та Миколаївська області[1].

Відновлення територій є першочерговою потребою для постраждалого населення країни, а для цього необхідно розробити та реалізувати ефективні заходи відновлення територій, використовуючи власні можливості та відповідний зарубіжний досвід.

З огляду на зазначене, в Україні актуальним питанням є формування та реалізація політики відновлення територій, які постраждали внаслідок збройної агресії. Інститути державної влади, які виступають основним суб'єктом вироблення політики і відіграють значну роль у відновленні пошкоджених та зруйнованих об'єктів, мають створювати сприятливі умови для залучення інвестицій, забезпечувати прозоре та ефективне використання бюджетних коштів, дотримання державних будівельних норм, стандартів. Проте, аби досягти цього

стратегічно важливого завдання для України, необхідно долучити до відновлення інфраструктури всіх зацікавлених сторін, в тому числі приватний сектор та громадськість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну базу дослідження складають праці таких вчених, як: О. Задорожня [2], О. Снігова [3], К. Лопух [4], С. Писаренко [5], Я. Жаліло [6], Н. Горін [7]. О. Батрименко [8], Е. Кузьмін [9], І. Жаровська [10] та інших дослідників в яких розглядаються окремі аспекти відновлення територій внаслідок війни. Проте недостатньо дослідженою проблемою залишається формування та реалізація політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є обґрунтування теоретичних засад, практичного досвіду та визначення пріоритетних напрямів формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України.

Досягнення мети дослідження передбачає необхідність розв'язання таких завдань:

- розкрити сутність та зміст політики відновлення територій внаслідок збройної агресії;
- охарактеризувати повноваження суб'єктів формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії;
- проаналізувати досвід та проблемні аспекти політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії;
- розкрити нормативно-правове забезпечення формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії;
- проаналізувати зарубіжний досвід відновлення територій внаслідок збройної агресії;
- визначити пріоритетні напрями формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України.

Об'єкт дослідження – відновлення територій України внаслідок збройної агресії проти України.

Предмет дослідження – формування та реалізація політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у роботі використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: аналізу, синтезу, індукції та дедукції, які забезпечили комплексність підходу до вивчення формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії. За допомогою методу порівняння проведено аналіз зарубіжного досвіду вироблення політики відновлення територій внаслідок збройної агресії та можливостей його використання в Україні. Метод узагальнення дозволив визначити пріоритетні напрями формування та реалізації політики відновлення у наслідок збройної агресії, а також розробити висновки та пропозиції з теми дослідження.

Теоретична, методична значущість отриманих результатів. Отримані результати дослідження доповнюють науково-теоретичні положення щодо сутності, особливостей та напрямів формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії.

Практичне значення отриманих результатів полягає у визначенні пріоритетних напрямів формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України, що сприятиме відбудові знищеної або пошкодженої інфраструктури, швидкому відновленню економічної діяльності громад та формуванню підґрунтя для їх стійкого економічного зростання.

Описані пропозиції можуть використовуватися органами публічної влади при формуванні програм комплексного відновлення територіальних громад, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, а також в частині ініціювання внесення змін до чинного законодавства щодо відновлення територій, у системі перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Інформаційною базою дослідження є матеріали Кабінету Міністрів України, Міністерства розвитку громад та територій України, Державного агентства з відновлення та розвитку інфраструктури України, Державного комітету статистики України, Міністерства економіки України, Міністерства цифрової трансформації України, підзаконні нормативно-правові акти (постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України), Укази Президента України, цифрові платформи, а також монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У першому розділі розкрито сутність та зміст політики відновлення територій внаслідок збройної агресії та охарактеризовано повноваження суб'єктів формування та реалізації політики відновлення територій України.

У другому розділі проведено оцінку наслідків військової агресії для розвитку територій України та досліджено нормативно-правове забезпечення формування та реалізації політики відновлення територій, а також проаналізовано досвід та проблемні аспекти політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії.

У третьому розділі проаналізовано зарубіжний досвід відновлення територій та можливості використання кращих практик в Україні, визначено пріоритетні напрями формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України, а також розроблено пропозиції щодо реалізації першочергових заходів з відновлення територій.

Апробація дослідження. Результати дослідження представлені автором на III міжнародній науково-практичній онлайн-конференції «Державна політика та управління стратегічними комунікаціями в кризових умовах» (м. Київ, 23 жовтня 2024 року) [11].

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

1.1. Сутність та зміст політики відновлення територій

Термін «політика» у різний час трактувався по-різному. У Стародавній Греції термін «політика» означав конкретну діяльність, пов'язану з управлінням містом або державою. У середні віки це поняття набуло нового значення, асоціюючись із боротьбою за владу та захистом інтересів окремих соціальних груп. Сьогодні політика охоплює широкий спектр явищ: від міжнародних відносин і внутрішньої політики держави до боротьби за владу та впровадження соціальних програм, які впливають на всі аспекти суспільного життя.

У традиційному розумінні політика визначається як загальний напрямок і характер діяльності держави, соціального класу або політичної партії в певній галузі у конкретний період[13, с. 1035]. У юридичній літературі її трактують як систему цілей і засобів їх досягнення у внутрішній і зовнішній діяльності держави [14, с. 320; 15, с. 672].

У більш широкому значенні політика розглядається як середовище взаємодії різних соціальних груп, політичних партій, націй, народів, держав, а також влади і громадянських об'єднань.

Політика є складним і водночас ключовим елементом суспільного життя, який представляє збалансовану систему цілей, інтересів і пріоритетів [16, с. 7]. Вона виконує організаційно-регулюючу функцію, маючи цілеспрямований і всеосяжний характер.

Досить відомий факт, що термін «політика» походить від давньогрецького слова «polis», що означає (місто-держава) та спорідненого з ним слова «politica», що перекладається як мистецтво управління, а «politicus» означає державного діяча, чия діяльність спрямована на управління суспільством на основі публічної влади. Політика здатна забезпечувати реалізацію соціальних, особистих і групових інтересів, а також регулювати відносини між людьми таким чином, щоб зберігалася цілісність суспільства.

Державна політика отримала свою назву завдяки тому, що її формуванням займаються уряд та інші державні органи.

З огляду на це, слушною є узагальнена дефініція політики, запропонована О. Безпаловою. Вона визначає політику як свідому та цілеспрямовану діяльність політичних суб'єктів, спрямовану на встановлення ефективних відносин між державою та суспільством у різних сферах життя, забезпечення основних прав і свобод людини, формування правової свідомості та правової культури населення [17, с.87-88].

Такий підхід відображає дуальну природу політики: з одного боку, як середовища взаємодії різних соціальних груп, а з іншого – як цілеспрямованого наряду діяльності.

Проте це визначення не є повністю коректним, оскільки поєднує два схожі, але відмінні поняття.

Хотілося б зазначити, що в англійській мові є два тлумачення визначень термінів «політика» («policy» і «politics»).

Під «politics» прийнято розуміти політичний процес або сукупність дій, які спрямовуються на досягнення, утримання та вдалу реалізацію влади. Це поняття характеризується певною політичною боротьбою, а також колективну взаємодію усіх зацікавлених сторін.

«Policy» в свою чергу, визначає політику як сукупність рішень, правил або план дій, які спрямовані на конкретні цілі. Такий підхід ґрунтується на чітко

визначених пріоритетах. Таким чином політика формується урядом спільно із зацікавленими сторонами та охоплює різні сфери життя.

Тим не менш, ключові відмінності між «policy» і «politics» вирізняємо:

«Politics» – це дії, які відбуваються в уряді, тобто те, як різні групи або особи змагаються за свої інтереси в політиці. «Policy» – це рішення і план дій, котрі були визначені владою досягнення конкретних цілей та управління суспільством.

Отже, «Politics» увага фокусується на боротьбі за вплив, а «Policy» визначає напрямки і принципи, за якими буде відбуватися розвиток тих чи інших сфер [16, с.7; 19, с. 65-66].

Отже, у контексті нашого дослідження політику слід розглядати у другому значенні, а саме як стратегічний курс або напрям дій, який визначається, формується та реалізується спеціально уповноваженими публічними інституціями держави. У цьому аспекті політика обов'язково включає управлінську складову, оскільки є особливою формою діяльності органів державної влади, насамперед виконавчих, що спрямована на організацію та регулювання суспільних відносин у різних сферах і вирішення актуальних проблем.

Таке трактування акцентує увагу на політико-управлінській діяльності відповідних органів державної влади, що, по суті, і становить державну політику.

Дослідження щодо визначення, змісту та сутності державної політики, її ролі в суспільстві, шляхів її розвитку виклали в наукових працях зарубіжні вчені: М. Вебер, Е. Вінінг, В. Вільсон, В. Данн, Г. Ласкі, Л. Пал та інші.

Наприклад, Л. Пал (канадський дослідник) дав досить широке визначення політики. Він трактував, що державною політикою можна вважати дії або бездіяльність органів влади для вирішення суспільно-значимої проблеми [20, с. 22].

Водночас, на думку М. Вебера (німецького соціолога, філософа, історика), політика являє собою бажання особи брати участь у владі або ж його здатність

впливу на розподіл влади. Тим не менш, він підкреслює центральну роль влади в будь-яких політичних процесах [21].

В. Данн, британський політолог, зазначав, що політика повинна базуватись на колективному прийнятті рішень, участь всіх членів суспільства. Він акцентував увагу на конкретно визначених політичних стратегіях [22, с. 17].

Виходячи з вищенаведеного, можна узагальнити, що всі науковці, які працювали у сфері політики, погоджувались з думкою про те, що політика зачіпає усі верстви населення, тому їх праці є основними до підходів визначення терміну «політика».

Не можна не згадати і наших українських вчених, які також присвятили себе цій темі, а саме: В. Андріяш, Т. Брус, О. Валевський, О. Васильєв, В. Гошовська, О. Кілієвич, В. Купрій, Н. Коршунова, В. Мамонова, В. Тертичка та інші вчені.

На думку О. Валевського, державна політика є діяльністю, спрямованою на розв'язання проблем суспільного розвитку, а також діями органів державної влади, які найефективніше сприяють задоволенню інтересів суспільства [23, с. 21].

На думку О. Кілієвича, політика являє собою динамічну систему, яка постійно розвивається та змінюється під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Вагома частина праць науковця присвячена саме аналізу державної політики, яку він вважає цілеспрямованою діяльністю органів влади, яка спрямована на вирішення суспільно-важливих проблем та досягнення конкретних цілей [12].

Слід звернути увагу і на твердження українського вченого В. Тертички, який зробив значні напрацювання у розвитку аналізу державної політики. Він стверджує, що, «політика визначається як відносно стабільна, організована та цілеспрямована діяльність або бездіяльність державних інституцій, що здійснюється ними безпосередньо або опосередковано щодо конкретної проблеми чи їх сукупності, які впливають на життя суспільства [19, с. 82-83].

Така діяльність має включати в себе певний набір кроків, а саме: визначення суспільно-важливої проблеми, розробка альтернативних варіантів її вирішення, обрання найкращого варіанту з усіх можливих та втілення його через прийняття рішень. Його основною думкою є те, що політика повинна бути ефективною та бути підзвітною громадянам.

Змістовно схожі визначення зустрічаються і у працях В. Андріяша, [24], О. Васильєва [25, с.8], Н. Коршунової [26, с.91-92], та інших.

Багато досліджень наших українських вчених мають практичне спрямування та можуть бути використані при розробці політичних стратегій.

Варто зауважити, що будь-яка політика є результатом взаємодії різних інтересів, однак ця взаємодія буває різною, як конструктивною, так і конфліктною. Тому основне завдання політики віднайти баланс між різними інтересами та забезпечити стабільний розвиток суспільства.

Узагальнення різних варіантів і підходів до визначення політики свідчить, що формування державної політики відбувається через владні структури і є безперервним циклічним процесом, до якого входять взаємні дії, елементи та інститути із притаманними їм функціями.

Щоб політика була ефективною потрібно підходити до її реалізації комплексно: враховувати планування, організацію та контроль виконання функцій кожного з їх елементів, своєчасно реагувати на зміни, які відбуваються в державі та суспільстві, вектор руху тримати на суспільну проблему.

В майбутньому слід надавати пріоритет науковим напрямам теоретико-методологічних досліджень державної політики в частині дослідження інститутів, певних норм, моделей, учасників політики, їх соціальна взаємодія в процесах формування та реалізації політики.

Так, як політика має вектор руху на вирішення суспільно-важливої проблеми, можна сформулювати визначення, що ж таке відновлення територій.

Згідно зі статтею 11² Закону України «Про засади державної регіональної політики», розробка документів державної регіональної політики здійснюється із

застосуванням територіально-орієнтованого та безпекового підходів, які включають визначення функціональних типів територій. Ці підходи спрямовані на ефективне планування відновлення та стимулювання розвитку регіонів і територій, а також на впровадження органами виконавчої влади та місцевого самоврядування спеціальних механізмів і інструментів:

- 1) території відновлення;
- 2) регіональні полюси зростання;
- 3) території з особливими умовами для розвитку;
- 4) території сталого розвитку.

Території відновлення – це мікрорегіони чи територіальні громади, на яких відбувалися бойові дії, були тимчасово окуповані або зазнали руйнувань об’єктів критичної, соціальної інфраструктури чи житлового фонду внаслідок бойових дій. Крім того, такі території характеризуються різким погіршенням соціально-економічного стану та значним переміщенням населення до інших регіонів або за кордон [28].

Згідно зі статтею 1 Закону України 1932-ХІІ від 6 грудня 1991 року «Про оборону України» збройна агресія – це застосування збройної сили іншою державою або групою держав проти України [27].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18.07.2023 № 731 «Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад», яка була підготовлена Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури, затверджено порядок визначення територій відновлення, а також порядки розробки, реалізації та моніторингу планів відновлення і розвитку регіонів та окремих територіальних громад.

Відповідно до пункту 4 цього Порядку, встановлено конкретні критерії для оцінки значного зниження рівня соціально-економічного розвитку територіальної громади та суттєвого переміщення населення. Зокрема:

- кількість осіб, які залишили громаду і зареєструвалися як внутрішньо переміщені особи, перевищує 10% від загальної чисельності населення громади станом на 1 січня 2022 року;
- скорочення обсягу надходжень від сплати податків і зборів до загального фонду місцевого бюджету за попередній рік, порівняно з 2021 роком (за винятком міжбюджетних трансфертів та податку на доходи фізичних осіб, сплаченого військовослужбовцями), становить щонайменше 30% [29].

Виходячи з вищенаведеного, спробуємо дати визначення політики відновлення територій внаслідок збройної агресії. Під цим поняттям ми розуміємо систему цілей, заходів, засобів та узгоджених дій, спрямованих на відновлення та розвиток територій, які постраждали внаслідок збройної агресії, та створення необхідних умов для їх соціального, економічного, культурного розвитку. Її головна мета – відновлення функціональності території, забезпечення безпечних умов проживання мешканців, підтримка економічного зростання та повернення до нормального соціально-економічного розвитку.

Ця політика є різнобічною і включає соціальні, економічні, екологічні, правові та інфраструктурні аспекти. Завдяки чітко сформульованому змісту та координації діяльності між різними сферами – інфраструктурною, економічною, соціальною, екологічною – політика відновлення може ефективно подолати наслідки збройної агресії, підтримати інтеграцію постраждалих територій у національний простір та сприяти сталому розвитку країни.

Політика відновлення територій після агресії має ґрунтуватися на принципах стабільності, інтеграції та сталого розвитку, що сприятиме відновленню економіки, підвищенню рівня життя громадян та забезпеченню довгострокової стабільності у постраждалих від збройної агресії регіонах.

Основними завданнями політики відновлення є:

- 1) Оновлення та модернізація інфраструктури. Відновити зруйновану або пошкоджену інфраструктуру, включаючи дороги, мости, лікарні, школи, електромережі, лінії водопостачання та каналізації. Реконструкція житлового

фонду та реконструкція комунального господарства для повного відновлення працездатності. Інвестиції в модернізацію інфраструктури для підвищення її стабільності та забезпечення вищої якості обслуговування.

2) Інтеграція місцевих громад. Залучати громади до планування та реалізації програм відновлення, враховуючи їхні потреби та пріоритети. Підтримка ініціатив, які сприяють розвитку громадянського суспільства та зміцненню довіри до державних структур.

3) Соціальний захист і підтримка населення. Допомога пораненим та переселенцям, надання тимчасового житла, доступ до соціальних та медичних послуг. Програми соціальної інтеграції та адаптації колишніх учасників бойових дій, переміщених осіб та інших груп населення, які постраждали від кризи. Психологічна реабілітація та соціально-психологічна підтримка постраждалих, також у рамках державних та громадських програм.

4) Відновлення економіки. Залучення інвестицій в громади, створення нових робочих місць та розвиток малого та середнього бізнесу. Надання пільг і субсидій підприємствам, які працюють на відновлення регіонів, сприяння реконструкції виробничої бази. Створення спеціальних економічних зон, які пропонують податкові та правові стимули для залучення бізнесу та стимулювання місцевої економіки.

5) Екологічне відновлення. Рекультивація та очищення забруднених приміщень, особливо у випадку хімічного та іншого небезпечного забруднення. Ліквідація наслідків екологічних катастроф, відновлення земель та вод, насадження лісів та відновлення сільськогосподарських угідь. Здійснювати заходи щодо сталого використання природних ресурсів.

6) Правове регулювання. Створення чіткої правової системи у відповідних сферах, яка б регулювала право власності та спадкування на землю та майно. Притягнути до відповідальності осіб, причетних до нанесення шкоди інфраструктурі та екології. Створення та реалізація програм правової допомоги населенню, яке зазнало збитків або потребує захисту своїх прав.

7) Координація міжнародної допомоги та співробітництва. Розробка міжнародних програм фінансування та координація дій з партнерами, включаючи міжнародні організації, фонди та уряди інших країн. Інтеграція фінансових, технічних і гуманітарних ресурсів для ефективного виконання реставраційних завдань. Співпрацювати з міжнародними установами для впровадження передового досвіду та стандартизованих підходів до відновлення.

8) Інформаційно-комунікаційна політика. Поширення достовірної інформації про стан правоохоронної діяльності та підтримка прозорої комунікації між владою та громадськістю. Залучення громадян до процесу відновлення через публічні дебати, формування консультативних груп та інформаційних кампаній. Забезпечення інформаційної безпеки, особливо в сферах, які можуть мати критичне значення для національної безпеки.

Ключову роль у відновленні територій в регіонах і забезпеченні стабільності відіграє політика відновлення. Це має вирішальне значення для безпеки, економічної стабільності та соціальної інтеграції, сприяючи поверненню населення, створенню робочих місць та розвитку місцевої економіки. Тому такі заходи мають бути добре продуманими, ефективними та цілеспрямованими. для довгострокової стабільності.

Таким чином, враховуючи вищезазначене, можемо зробити такі висновки:

- науковці, які працювали у сфері політики, погоджувались з думкою про те, що політика торкається усіх верств населення, тому їх праці є основними до підходів визначення терміну «політика»;
- узагальнення різних варіантів і підходів до визначення політики свідчить про визначення формування державної політики через владні структури, що являє безперервний циклічний процес, до якого входять взаємні дії, елементи та інститути із притаманними їм функціями;
- політика відновлення територій внаслідок збройної агресії – це систему цілей, заходів, засобів та узгоджених дій, комплекс заходів, спрямованих на відновлення та розвиток територій, які постраждали внаслідок збройної агресії,

створення необхідних умов для розвитку інфраструктури та соціальних умов на цих територіях. Її головна мета – відновлення функціональності території, забезпечення безпечних умов проживання мешканців, підтримка економічного зростання та повернення до нормального соціально-економічного розвитку;

– така політика включає соціальні, економічні, екологічні, правові та інфраструктурні аспекти. Завдяки чітко сформульованому змісту та координації діяльності між різними сферами – інфраструктурною, економічною, соціальною, екологічною – за допомогою політики відновлення територій можна ефективно подолати наслідки кризи, підтримати інтеграцію постраждалих територій у національний простір та сприяти сталому розвитку країни.

1.2. Суб'єкти формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії та їх повноваження

Для розуміння суб'єктів політики та їх повноважень щодо формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії, варто уточнити, що ми розуміємо під терміном «суб'єкт».

Так у великому тлумачному словнику сучасної української мови «суб'єкт» – особа, група людей, організація тощо, яким належить активна роль у певному процесі, акті, які виконують практичну або пізнавальну діяльність [13, с. 1408].

У юридичному значенні «суб'єктом виступає особа чи організація як носій певних прав та обов'язків» [13, с. 1408].

Виходячи з даного визначення суб'єктами політики є спільноти людей, соціальні верстви і групи, створені ними інститути та організації, що беруть участь у формуванні та реалізації політики [30].

Політичні суб'єкти можна умовно поділити на первинні та вторинні. До первинних належать спільноти людей, громадянське суспільство, етнічні та

соціальні групи, територіальні громади. Вторинні суб'єкти, які походять від первинних, включають організації, організовані групи чи окремих осіб, які беруть участь у реалізації політики. Вони поділяються на кілька основних груп.

Первинні суб'єкти. До первинних суб'єктів формування політики належать державні органи, які виступають основними розробниками політики, зокрема Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства та центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Вторинні суб'єкти. До них належать політичні партії, які впливають на главу держави, членів уряду, парламентарів та інших посадовців через:

- політичну приналежність глави держави;
- представництво в парламенті, уряді та інших структурах;
- неформальні стосунки з владними особами.

Наступною групою вторинних суб'єктів є групи бізнес-тиску. Це організовані бізнес-групи, які намагаються впливати на рішення державних органів для досягнення своїх цілей. На відміну від політичних партій, вони не беруть участі у боротьбі за владу, а представляють вузькі інтереси. Основні механізми впливу:

- фінансування політичних партій і посадовців;
- неформальні контакти з керівниками державних органів;
- вплив на громадську думку через підконтрольні ЗМІ.

До наступної групи належать місцеві ради, які беруть участь у формуванні державної політики через розробку та затвердження стратегій розвитку регіонів. Відповідно до статті 10 Закону України «Про основи державної регіональної політики», обласні ради затверджують стратегії регіонального розвитку. Згідно зі статтею 16 Закону, міські ради мають право розробляти та затверджувати стратегії розвитку своїх міст, враховуючи державну стратегію регіонального розвитку України. На основі цих стратегій міські ради подають пропозиції обласним радам щодо врахування інтересів своїх територіальних одиниць при розробці регіональних стратегій, таким чином впливаючи на формування

державної політики.

До п'ятої групи основних суб'єктів ухвалення рішень у сфері державного управління належать громадські об'єднання, окремі особи та звичайні громадяни. Найпоширенішими формами їхньої участі в розробці політики є консультації між урядом і громадськістю, а також активна участь у процесах прийняття управлінських рішень. Інші форми участі включають вплив та примус, які ґрунтуються не на нормативно-правових актах, а на суспільних традиціях і неформальних нормах. Часто такі дії носять спонтанний характер.

Вплив передбачає врахування позицій і думок громадських об'єднань або окремих громадян, які мають суттєву суспільну вагу. Ці думки можуть бути висловлені через публічні заяви, офіційні зустрічі, дискусії, дебати чи неформальні контакти з ключовими суб'єктами прийняття рішень.

Примус охоплює активні та наполегливі дії громадськості, спрямовані на привернення уваги державних органів до певних соціальних проблем та забезпечення їхнього пріоритетного вирішення. Основні механізми примусу включають заяви в ЗМІ з конкретними вимогами, масові звернення до органів влади (регулюються Законом України «Про звернення громадян»), акції протесту або демонстрації. У деяких випадках тиск може переростати в акти громадянської непокорі, такі як страйки чи громадські заворушення.

Ці групи разом формують складну систему взаємодії, де кожна з них впливає на процес формування та реалізації державної політики через формальні або неформальні механізми.

Таким чином, формування безпосередньо державної політики – це набір певних дій, з урахуванням факторів та умов діяльності політичних суб'єктів у визначенні політичних цілей і визначення засобів досягнення цього, а також їх консолідацію у відповідних документах (закони, стратегії, концепції, програми тощо). Необхідна умова ефективності державної політики – владно-громадська взаємодія в процесі її формування і реалізації. У цьому процесі виділяють три основні складові взаємодії влади та громадськості.

- 1) забезпечення прозорості діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування шляхом інформування про їх діяльність;
- 2) проведення державні та громадські консультації;
- 3) активна участь громадськості у розробці політики.

Формування та реалізація політики відновлення території України внаслідок збройної агресії є складним процесом, до якого залучено широке коло суб'єктів різних рівнів. Кожен з них відіграє важливу роль у досягненні цієї мети.

Відповідно до статті 4 Закону України «Про засади державної регіональної політики» суб'єктами державної регіональної політики, а отже і відновлення територій в межах регіонів, є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, органи влади Автономної Республіки Крим, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи.

Зосередимо увагу на ключових суб'єктах державної політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії.

Для подолання наслідків російської збройної агресії при Президентові України було створено консультативно-дорадчий орган – Національну раду з відновлення України. Її діяльність регулюється Положенням, затвердженим Указом Президента України № 266/2022 від 21 квітня 2022 року [71].

Ключовими завданнями Ради є:

- розробка плану заходів із післявоєнного відновлення та розвитку країни;
- визначення пріоритетних реформ і напрацювання пропозицій щодо їх реалізації, необхідних у воєнний та післявоєнний періоди;
- підготовка стратегічних ініціатив і проектів нормативно-правових актів для забезпечення ефективного відновлення України [71].

Для створення пропозицій Рада співпрацює з державними органами, органами місцевого самоврядування, представниками громадянського суспільства та міжнародними організаціями.

Верховна Рада України (ВРУ), - відповідно до статті 75 Конституції України виступає єдиним органом законодавчої влади в Україні.

Стаття 85 Конституції України визначає основні повноваження Верховної Ради України. ВРУ приймає закони, які створюють правові основи для відновлення: про компенсації, про інвестиції, про спрощення процедур, про земельну реформу тощо, ухвалення державних програм з відновлення, які визначають пріоритети, механізми та інструменти відновлення.

Кабінет Міністрів України затвердив постанову від 18 липня 2023 р. № 731 «Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад» [29].

Цією постановою затверджено порядок визначення територій відновлення, а також правила розробки, реалізації та моніторингу планів відновлення та розвитку регіонів і окремих територіальних громад. Впровадження цих порядків допоможе прискорити відновлення громад і регіонів, які постраждали від збройної агресії, зокрема, у відновленні об'єктів транспортної, комунальної та соціальної інфраструктури, житлових і громадських будівель, що забезпечить доступ до життєво важливих послуг для мешканців постраждалих територій [29].

Перегляд і оновлення державної регіональної політики є критично важливим для ефективного відновлення. Затвердження порядків визначення територій відновлення та розробки планів відновлення і розвитку є важливою частиною цієї роботи. Основним принципом є оновлення політики знизу догори, на основі потреб громад і регіонів. Держава повинна формувати загальні рамки, визначати ключові механізми і принципи відновлення, але місцева влада є основним ініціатором проектів і планів. Спільна здатність громад і регіонів до відновлення є важливою умовою успіху як процесу відновлення, так і євроінтеграції України [18].

Згідно з затвердженим порядком, територіальна громада відноситься до територій відновлення, якщо на її території спостерігається хоча б один з таких критеріїв:

- бойові дії на території громади;
- часткова чи повна окупація території громади;
- руйнування об'єктів інфраструктури та житлового фонду внаслідок бойових дій або обстрілів;
- значне переміщення населення до інших регіонів чи держав і різке погіршення соціально-економічного рівня розвитку [18].

Для оцінки та віднесення громад до територій відновлення Міністерство створює комісію, до складу якої входять народні депутати України — члени профільного комітету Верховної Ради. Комісія розглядає пропозиції, підготовлені Міністерством, оцінює відповідність громад визначеним критеріям і приймає рішення щодо їх включення до списку територій відновлення. Перелік громад, що потрапили до списку територій відновлення, затверджується Кабінетом Міністрів України в рамках Державної стратегії регіонального розвитку України.

Згідно зі статтею 13 Закону України «Про засади державної регіональної політики», до компетенції центрального органу виконавчої влади, відповідального за формування державної регіональної політики, належать повноваження, що стосуються відновлення територій, зокрема:

- підготовка та подання проектів нормативно-правових актів з питань відновлення регіонів і територій, які постраждали від збройної агресії проти України;
- розробка спільно з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади плану відновлення та розвитку регіонів [28].

Основним органом виконавчої влади, що відповідає за формування та реалізацію політики відновлення, є Міністерство розвитку громад та територій України.

Слід звернути увагу на те, що Постановою Кабінету Міністрів України від 17.12.2022 № 1400 «Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади» затверджено Положення про Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України [31].

Постановою Кабінету Міністрів України від 06.09.2024 № 1028 «Про перейменування Міністерства культури та інформаційної політики України і Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України» назва «Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України» перейменовано на «Міністерство розвитку громад та територій України» [32].

Центральним органом виконавчої влади, до повноважень якого належить забезпечення формування та реалізації політики відновлення є Міністерство розвитку громад та територій України.

Основними завданнями Міністерства розвитку громад та територій України, зокрема у сфері відновлення територій є:

- 1) забезпечення формування державної політики:
 - у сфері ведення та функціонування Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Росії проти України;
 - у сфері архітектурно-будівельного контролю та нагляду;
 - у сфері контролю житлово-комунального господарства;
 - у сфері забезпечення енергетичної ефективності будівель;
 - з питань інформаційно-аналітичної системи управління процесом відбудови;
- 2) забезпечення технічного регулювання в таких сферах:
 - транспорту;
 - будівництва, містобудування, просторового планування територій та архітектури;
 - промисловості будівельних виробів;
 - житлово-комунального господарства;
 - енергетичної ефективності будівель [31].

Згідно з постановою Кабінету Міністрів від 10.09.2014 № 439 «Про затвердження Положення про Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України» (в редакції Постанови КМУ від 21.02.2023 № 193)

Державне агентство з відновлення та розвитку інфраструктури (Агентство відновлення) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра з відновлення України - Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури.

Основні завдання Агентства відновлення включають:

1) реалізацію державної політики у сфері дорожнього господарства та управління автомобільними дорогами загального користування державного значення;

2) реалізацію державної політики щодо заходів із будівництва (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт), ремонту та модернізації інфраструктури, об'єктів житлової та громадської нерухомості, соціальної сфери, сфери ЖКГ, благоустрою, а також інженерно-транспортної, енергетичної інфраструктури, захисних споруд цивільного захисту та військових об'єктів;

3) реалізацію політики розвитку, будівництва, ремонту та утримання пунктів пропуску через державний кордон для автомобільного та залізничного сполучення.

4) здійснення у межах повноважень, передбачених законом, державного управління у сфері безпеки автомобільних доріг загального користування державного значення;

5) взяття у межах повноважень участі у розвитку енергетичної галузі;

6) здійснення функцій з управління об'єктами державної власності» [33].

До сфери управління Агентства відновлення входять 24 Служби відновлення та розвитку інфраструктури в областях, Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, АТ «ДАК «Автомобільні дороги України» і 14 діючих державних підприємств. Основними завданнями Служб відновлення та розвитку інфраструктури є:

- забезпечення розвитку та функціонування автомобільних доріг загального користування державного значення шляхом їх нового будівництва,

реконструкції, капітального ремонту, поточних ремонтів та утримання в інтересах держави та користувачів доріг;

- реалізація заходів з будівництва (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт), ремонту, модернізації інфраструктури, об'єктів житлової нерухомості, громадського призначення, виробничих об'єктів, соціальної сфери, житлово-комунального господарства, благоустрою населених пунктів, управління побутовими відходами, енергетичної інфраструктури, захисних споруд цивільного захисту, військових об'єктів, а також в інших сферах, що впливають на життєдіяльність населення, таких як авіаційний, залізничний, морський та внутрішній водний транспорт, міський електричний транспорт, енергетична ефективність будівель та об'єкти оборонного та спеціального призначення;

- реалізація інженерно-технічних заходів щодо захисту об'єктів критичної інфраструктури паливно-енергетичного сектора;

- здійснення заходів у сфері безпеки автомобільних доріг в межах визначених повноважень [34].

Отже, розглянувши повноваження ключових суб'єктів формування та реалізації політики у сфері відновлення територій, можна зробити висновок, що ефективність відновлення територій залежить від тісної взаємодії всіх суб'єктів, які беруть участь у прийнятті рішень, зокрема і приватного сектору, який інвестує в відновлення економіки, створює робочі місця та забезпечує нові технології. Громадянське суспільство, яке контролює діяльність влади, залучається до прийняття рішень та надає волонтерську допомогу. Державна політика визначає стратегічні напрямки відновлення, розподіляє ресурси та координує дії інших суб'єктів.

Тому впродовж усіх етапів формування та реалізації політики відновлення територій важливо забезпечити:

- координацію діяльності, тобто усі учасники повинні діяти разом, щоб уникнути дублювання зусиль і неефективного використання ресурсів.

- Прозорість дій: процес відшкодування має бути прозорим, а інформація про використання коштів має бути загальнодоступною.
- Участь громадськості: громади повинні брати активну участь у процесі відновлення та мати можливість впливати на прийняття рішень.
- Залучення міжнародної підтримки, оскільки міжнародне співтовариство може надати всебічну підтримку Україні в процесі відновлення.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка наслідків військової агресії для розвитку територій України

Щодня ворог атакує українські міста, завдає шкоди всьому, що тільки можна, калічить життя українського народу, проте попри все це, державна політика має бути спрямована на відновлення міст та накопичення інформації задля отримання компенсації за завдані збитки з боку агресора. Для прикладу, за даними проведеного оцінювання прямих та непрямих збитків, яке здійснене в рамках Національної ради з відновлення України від наслідків, викликаних збройною агресією російської федерації спільно з фахівцями київської школи економіки, за підтримки Офісу Президента України, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міністерства економіки, Міністерства розвитку громад та територій та іншими міністерствами, а також Національним банком України, станом на 30 червня 2023 року обсяг прямих задокументованих збитків житлова/ нежитлова нерухомість, інша інфраструктура склала понад \$150,5 млрд (за вартістю заміщення) [35].

Прямі збитки включають шкоду, що виникла внаслідок знищення або часткового руйнування фізичної інфраструктури України через збройну агресію Російської Федерації. Непрямі збитки охоплюють зміни в економічних потоках, що стали результатом агресії, а також втрати доходів в різних секторах економіки, додаткові витрати та майбутні економічні втрати, які країна понесе через військову агресію.

Нижче графічно представлена динаміка сукупної оцінки прямих втрат економіки України, \$ млрд [35].

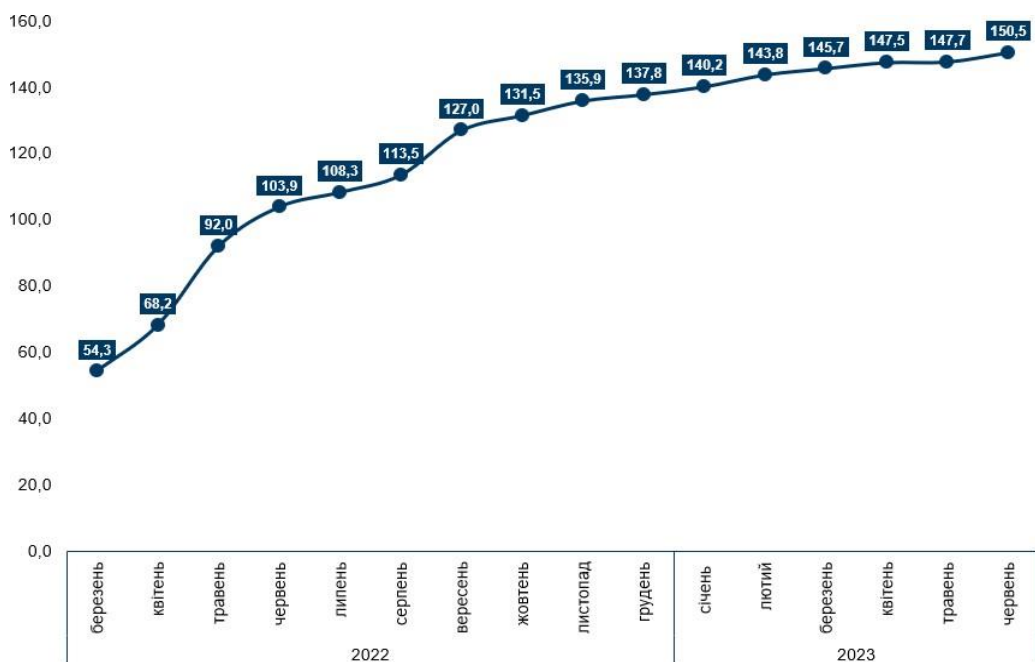

Рисунок 2.1 – Динаміка сукупної оцінки прямих втрат економіки України, \$ млрд

За останніми даними, найбільша частка прямих збитків припадає на житлові будівлі (37,1%, або \$55,9 млрд) та інфраструктуру (24,3%, або \$36,6 млрд). Втрати бізнес-активів оцінюються мінімум у \$11,4 млрд і продовжують зростати щодня. Прямі втрати аграрного сектора складають \$8,7 млрд. Сукупні прямі збитки від руйнувань об'єктів громадського сектору (соціальні об'єкти, установи освіти, науки, охорони здоров'я, культурні та спортивні споруди, адміністративні будівлі тощо) також значні. Дані наведені нижче в таблиці [35].

Таблиця 2.1 - Сумарна оцінка прямих збитків інфраструктури на червень 2023 року

Тип майна	Оцінка прямих втрат \$ млрд
Житлові будівлі	55,9
Інфраструктура	36,6
Активи підприємств, промисловість	11,4
Енергетика	8,8
АПК та земельні ресурси	8,7
Освіта	9,7
ЖКГ	2,7
Лісовий фонд	4,5
Транспортні засоби	3,1
Охорона здоров'я	2,8
Торгівля	2,6
Культура, туризм, спорт	2,4
Адміністративні будівлі	0,5
Цифрова інфраструктура	0,5
Соціальна сфера	0,2
Фінансовий сектор	0,04
Разом	150,5

Джерело: [35].

Сума непрямих збитків, пов'язаних із втратами доходів в різних секторах економіки та іншими додатковими витратами, спричиненими війною, а також можливими майбутніми втратами, оцінюється в \$265,6 млрд. Найбільші непрямі збитки зазнали активи підприємств та промисловість, що становлять 19,4% або \$51,5 млрд, а також агропромисловий комплекс та земельні ресурси — 15,2% або \$40,3 млрд. Втрати в секторі роздрібної торгівлі складають \$33,85 млрд (або 12,7%), а втрати в енергетичній сфері — щонайменше \$27,2 млрд (або 10,2%). Сукупні непрямі збитки від руйнувань і пошкоджень об'єктів інфраструктури (дорожнє господарство, транспортна інфраструктура, включаючи авіацію, залізниці та порти) складають \$23,2 млрд (або 8,7%) і продовжують зростати. Витрати на розмінування, за попередніми оцінками, сягатимуть приблизно \$41

млрд, що становить 15,4% від загальної суми непрямих збитків. Дані наведені нижче в таблиці [35].

Таблиця 2.2 - Сумарна оцінка непрямих збитків інфраструктури станом на червень 2023 року

Тип майна	Оцінка непрямих втрат \$ млрд
Активи підприємств, промисловість	51,5
АПК та земельні ресурси	40,3
Торгівля	33,9
Енергетика	27,2
Інфраструктура	23,2
Житлові будівлі	16,4
Культура, туризм, спорт	10,8
Соціальна сфера	7,1
Фінансовий сектор	4,3
ЖКГ	3,5
Охорона здоров'я	2,7
Освіта	2,1
Цифрова інфраструктура	1,4
Транспортні засоби	0,3
Адміністративні будівлі	0,040
Разом	224,6
Розмінування	41
Разом з потребами на розмінування	265,6

Джерело: [35].

Тільки за рік, сума понесених прямих збитків станом на січень 2024 року вже становила \$155 млрд. Тобто за рік бачимо, що сума збитків зросла майже на \$5 млрд. До розрахунку були включені збитки, які понесені через підлив Каховської ГЕС. Найбільше страждає житлова інфраструктура, що становить понад 250 000 будівель, з яких 222 000 приватні садиби, 27 000 – багатоквартирні будинки, інше – гуртожитки. Найбільше страждають такі регіони України як: Київська, Луганська, Донецька, Харківська, Херсонська та Чернігівська області.

Завдані збитки інфраструктурі сягають \$36,8 млрд, промисловості та підприємства – вже сягнули позначку у \$13,1 млрд. Через активні бойові дії

продовжує рости сума прямих збитків від знищеної інфраструктури енергетичної галузі, що майже становить \$9 млрд, агропромисловий комплекс — \$8,7 млрд. Більш детальна загальна сума збитків представлена у таблиці 2.3 [36].

Таблиця 2.3 – Оцінка збитків інфраструктури по галузям на січень 2024

Тип майна	Загальна оцінка збитків \$ млрд
Житлові будівлі	58,9
Інфраструктура	36,8
Активи підприємств, промисловість	13,1
Енергетика	9,0
АПК та земельні ресурси	8,7
Освіта	6,8
ЖКТ	4,5
Лісовий фонд	4,5
Транспортні засоби	3,1
Охорона здоров'я	3,1
Торівля	2,6
Культура, туризм, спорт	2,4
Адміністративні будівлі	0,5
Цифрова інфраструктура	0,5
Соціальна сфера	0,2
Фінансовий сектор	0,04
Разом	154,9

Джерело: [36].

Разом з тим, за оцінками проєкту damaged.in.ua масштаб руйнування активів оцінюється у \$108.3 млрд, а самі непрямі економічні втрати, за попередніми підрахунками, складають \$750 млрд, що просто є нереальними показниками руйнувань та втрат за часів Другої світової війни [35].

Негативні наслідки простежуємо і на ринку праці. Від початку повномасштабного вторгнення майже 5 млн населення нашої країни втратили роботу, а саме - 1,2 млн осіб працездатного віку вимушені виїхати в сусідні країни та стати біженцями; інші ж 3,6 млн людей, які залишилися, стали безробітними. Все це спричинило колосальний дисбаланс на ринку зайнятості між попитом і пропозицією. Так, станом на квітень 2022 року бачимо у 5 разів зменшення

пропозицій, тобто претендентів на роботу виявилось значно більше ніж запропонованих вакансій (у 20 разів менше ніж до вторгнення)!

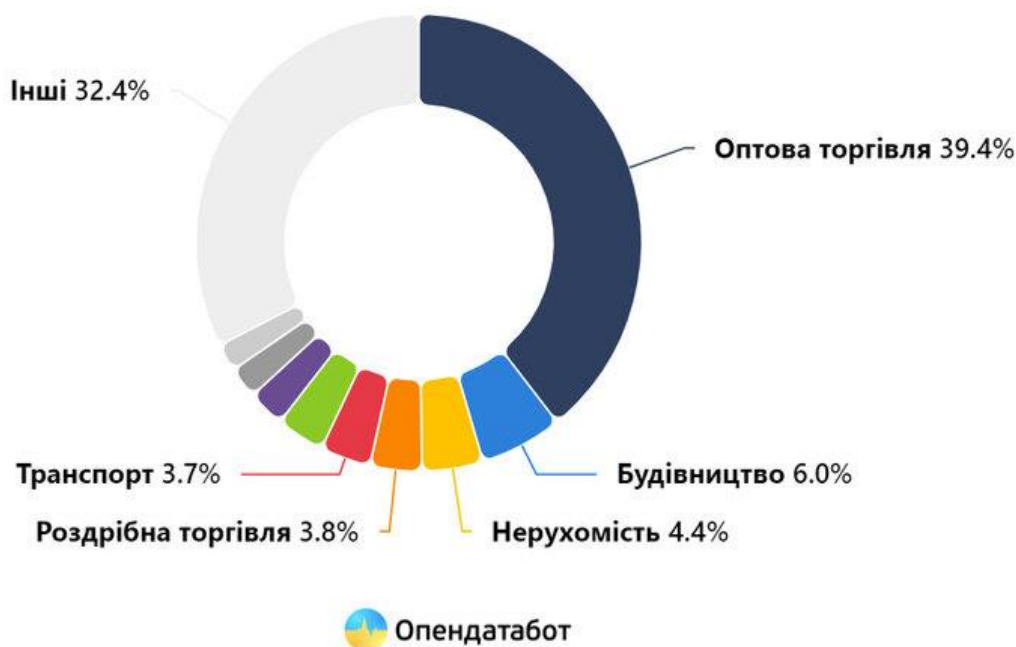
Спеціалісти сайту work.ua зауважують, що прогнози на майбутнє теж не є дуже оптимістичними, оскільки така невтішна динаміка буде тривати довго на ринку праці.

Станом на травень 2022 року в топ-10 лідерів вакансій зайняв робітничий персонал: медицини, транспорту, логістики та будівництва. Хоча це не рятує сферу будівництва від браку висококваліфікованих працівників. Більшість людей, які були зайняті в зовсім інших сферах праці, готові навчатися та виконувати роботу за меншу оплату праці, хоча б задовольнити базові потреби людини. Таку статистику і показали результати отримані від онлайн-опитування, яке було проведене сервісом оголошень OLX. Тобто, серед 3-х тисяч зареєстрованих користувачів зафіксували, позначку у 81% респондентів вже готові замінити роботу, яка буде оплачуватись вище, навіть беручи до уваги той факт, що потрібно буде змінити спеціальність/фах [37].

Навіть враховуючи той факт, що попит на робочі місця в сфері будівництва є, то за даними платформи з відкритими даними "Опендатабот" українські компанії за час збройної агресії переїжджали майже 19 тисяч раз. Цікаво, найбільше їдуть із Києва. В статті вказується, що найбільш часто релокацію здійснюють компанії оптової торгівлі – 39,4% від загальної кількості. Водночас, до переліку увійшли організації у сфері будівництва/нерухомості – 6/4,4% відповідно [38].

Сфери компаній-релокантів

Станом на 18.03.2024

© 2024 Опендatabот — відкриті дані

Рисунок 2.2 – Компанії-релоканти

Джерело: [38].

Проаналізувавши платформу, можна зробити висновок, що здебільшого компанії їдуть зі столиці (33,2%), Дніпропетровської області (9,6%) та пристоличного регіону (8,5%). В той же час саме в ці регіони переїжджає бізнес. До прикладу, Київ є лідером серед усіх регіонів, куди переїжджають підприємства – близько 28% від загальної кількості релокацій [39].

Найпопулярнішим маршрутом для релокації бізнесу в топ залишається Київська область – з Києва до області обрала 981 компанія. Наступним за є зворотній рух – з Київської області до Києва – 780 бізнесів. І третім є маршрут з Києва до Дніпропетровської області це 779 компаній. Протягом аналізованого періоду 173 компанії переїхали, але через певний час вернулися до регіону, з

якого виїжджали. Найчастіше бізнес вертався до столиці – 59 компаній, хоча 626 компаній постійно переїжджали, але не повернулись до місця реєстрації [39].

Можна узагальнити, що починаючи з 24 лютого 2022 року українські міста зазнали і продовжують зазнавати руйнувань. Щоб відновити будівлі необхідний людський капітал, ресурси, яких на сьогодні катастрофічно не вистачає. На це вплинуло безліч факторів, ключові з яких є: релокація будівельних підприємств, масова мобілізація, виїзд професійних спеціалістів за кордон. Тому для держави ключовим завданням є відновлення соціальної інфраструктури для забезпечення нормального життя населення України, розвитку країни.

Разом з тим, національним інститутом стратегічних досліджень було надано оцінку завданої шкоди нашим землям та першочергових потреб на реконструкцію/відновлення України, що представив уряд держави разом з групою міжнародних компаній станом на грудень 2023 р. [40].

Дослідження проводилось попередньою експрес-оцінкою збитків та потреб на відновлення. За основу першої експрес-оцінки (RDNA1) взяли перші місяці збройної агресії, тобто з 24.02.2022 по 01.06.2022 рр. За цей невеликий проміжок часу було визначено збитки на рівні \$252 млрд, а сума потреби на відновлення протягом 10 років становила \$348,5 млрд. Основна інфраструктура, яка зазнала руйнувань – житлова (40% від загального обсягу шкоди), далі йде транспортна (31%), а також промислова та торгівельна інфраструктури (10%). Наймасовіше постраждали такі області, як Харківська, Донецька, Луганська – на сході; Київська і Чернігівська – на півночі; Запорізька – на півдні України [41].

За основу 2-ої експрес-оцінки (RDNA2) взяли період з 24.02.2022 по 24.02.2023 рр. За цей період збитки становили \$289,1 млрд; а для відновлення необхідно \$410,6 млрд протягом 10 років. Знову ж таки найбільше постраждала житлова інфраструктура (38 % від загального обсягу шкоди), транспортна (26 %), енергетика (8 %), а також промислова та торгівельна інфраструктури (8 %), сільське господарство (6 %). До вищеперерахованих областей до списку було включено ще Херсонську.

3-тя експрес-оцінка (RDNA3) включає в себе соціальні й виробничі сектори та охоплює період з 24.02.2022 по 31.12.2023 рр., уникаючи при цьому задвоєння обліку статистичних даних.

Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль, звернув увагу на те, що одним з ключових ресурсів для відновлення держави повинна стати конфіскація заморожених російських активів, це означає, що платити за завдані збитки повинна російська федерація, як агресор. Використання таких активів уряд вважає лише тимчасовим, дещо проміжним рішенням, яке в жодному разі не скасовує цілковитої конфіскації. Наша держава тримає вектор на залучення іноземних інвестицій якомога скоріше, при цьому не чекати коли закінчиться війна. Водночас визначено найбільш пріоритетні сфери, а саме: енергетика, будівництво, оборонно-промисловий комплекс, аграрний та ІТ-сектори. Кожна з перелічених сфер робитиме продукцію з великою часткою доданої вартості, що буде працювати на економіку нашої країни. Разом з тим, Україна дуже сподівається та розраховує на підтримку США, в тому числі і фінансову. Незважаючи на те, що наразі триває війна, уряд разом з міжнародними партнерами відновлюють території з певною програмою відповідних реформ згідно із цілями країни [42].

Хотілося б також зазначити, що Уряд у 2023 році виділив фінансування проєктів у розмірі понад \$7,2 млрд, які потребують першочергового відновлення в енергетичній та соціальній інфраструктурах, житловому секторі, розмінуванні.

За даними публікації об'єднаних націй за 2023 рік проведено роботи з відновлення різних типів об'єктів. Кількість відновлених об'єктів представлені в таблиці 2.4.

Разом з тим, здійснено капітальний ремонт більш ніж на 2 тис.км автошляхів та інших об'єктів, а також 115 автодорожніх мостів, близько 26 км залізничної інфраструктури та 46 залізничних мостів [43].

Таблиця 2.4 – Відновлення об’єктів інфраструктури за 2023 рік

Тип інфраструктури	Кількість нового будівництва
Багатоквартирні будинки	3 836
Будинки індивідуального типу	19 091
Заклади загальної освіти	448
Дошкільні заклади освіти	237
Заклади охорони здоров’я/установи соціального захисту	390
Критичні об’єкти інфраструктури	9 200
Об’єкти теплопостачання	449
Об’єкти водопостачання та водовідведення	221

Джерело: [43].

Активну роботу з дослідження відновлення України та діяльність державного сектору управління в цьому питанні проводить Київська школа економіки. Однією з тем дослідження школи було «Повоєнне відновлення України». В дослідженні описано наявні втрати, ресурси та обмеження на відновлення України. Окрім того, надано пропозиції щодо ефективного відновлення, які може використати уряд держави разом з використанням цифрової інфраструктури [44].

У статті вказано, що світова спільнота ще не бачила проектів відновлення, які були б схожими за масштабами із майбутнім відновленням України. Саме тому перед Україною стоїть велика відповідальність, оскільки вона має створити свою власну, унікальну модель відновлення з використанням найкращих принципів відновлення країн після військових конфліктів та цифрових інструментів.

Зокрема, для ефективного відновлення об’єктів, пошкоджених внаслідок збройної агресії проти України мають бути використані такі принципи, основними з яких є:

1. Керувати процесом відновлення мають органи країни, а не міжнародні, громадські організації, донори та інші. Тобто не призводити до втручання державного управління та зміни функцій державних інституцій.

2. Сам процес відновлення має на меті досягти і економічне відновлення, зокрема фінансова допомога повинна не заміщувати економічне зростання, а навпаки сприяти його зростанню.

3. Активне впровадження цифрових інструментів, що дозволить боротися з корупцією у сфері відновлення об'єктів інфраструктури.

4. Ефективне використання ресурсів.

5. Залучення громадськості та органів місцевого самоврядування до обговорення процесу відновлення об'єктів інфраструктури.

Разом з тим, невирішеним питанням залишається взаємозв'язок між цифровими платформами. Для боротьби з викликами, які постають перед процедурою відновлення, цифрові рішення повинні спрямовуватися на:

- створення інтегрованої платформи на державному рівні, яка дозволить відслідковувати грошові рухи, в тому числі і бюджетні кошти, за принципом «відкритість та прозорість».

- об'єднання інформації з декількох платформ, щоб була доступна інформація про об'єкт відновлення від початку і до його введення в експлуатацію (DREAM, РПЗМ, ЄДЕССБ, Prozorro, E-road, ДІА, spending.gov.ua, reconstitution.restoration.gov.ua).

- Взаємозв'язок всіх цільових програм між бюджетами усіх рівнів (від державного до місцевого) задля запобігання нецільового використання коштів.

Проаналізувавши дане дослідження Київської школи економіки, можна зробити висновок, що побудувавши відкриту та прозору цифрову систему відновлення об'єктів, яка буде містити в собі і відображення грошових потоків, уряд держави зможе показати світу, що ми готові рухатись вперед і змінюватись, неухильно дотримуватись Конституції та законів України, іншими актами законодавства, долати корупцію і працювати за принципом «відкритість та прозорість», підвищити довіру світової спільноти задля передумов надходження достатнього рівня фінансування програм відновлення.

Для різностороннього вивчення обраної проблематики розглянемо дослідження доктора економічних наук, професора І. Запатріної та кандидата економічних наук А. Шатковської, а саме: «Досвід післявоєнного відновлення міст світу: уроки для України», де однією з публікацій є «Складові успішного відновлення» в якій зазначено, що саме на етапі відновлення закладається фундамент подальшого розвитку подій для розвитку країни та її громадян. Як показує світова практика, то чим більш економічно слабкою є країна, тим вищий ступінь її незахищеність від воєнних та соціальних конфліктів.

Внаслідок збройної агресії перед Україною постали серйозні виклики, хоча в той же час наша держава отримала шанс для прискореного та сталого розвитку. Перш за все – отримання статусу країни - кандидата на вступ до Європейського Союзу, що дає можливість брати участь у різних європейських програмах з підготовки до членства в ЄС. Західні світові лідери почали ставитись до нашої країни з великою повагою та шаную, які готові допомагати у відновленні не лише фінансовими ресурсами, але й сучасними та інноваційними підходами до відновлення об'єктів соціальної інфраструктури.

Як зазначають авторки публікацій, для успішного відновлення потрібні сильні державні інститути та висока довіра до них з боку суспільства. Якщо влада є інституційно слабкою, то місія відновлення держави просто нездійснена, тут будуть безсилі навіть постійні масштабні обсяги фінансування та управлінські зусилля країн-партнерів, які виступають донорами [45].

З огляду на вказане, дії з підвищення інституційної спроможності державної влади мають стати ключовим елементом програм відновлення. У свою чергу, влада має залучати до розробки та реалізації програм з відновлення професіоналів, різних експертів, приватний бізнес, громадські організації, суспільство в цілому. Це дасть змогу підвищити рівень підготовки державної влади до реалізації програм та проектів з відновлення інфраструктури, адже сам процес та темпи відбудови залежить від ефективності планування економічного відновлення України.

Враховуючи вищевикладене, можна узагальнити, що маючи ретельно підготовлений план відновлення об'єктів інфраструктури є запорукою швидкого отримання фінансової допомоги як з боку партнерів так і від держави. Також, розробивши дієвий контроль за виконанням реалізації об'єктів державні інститути сформуують навколо себе позитивний імідж довіри з боку громадськості. Проте, цей контроль має бути реалізований з дотриманням принципу «відкритість та прозорість», щоб населення держави мало можливість у будь-який час отримати доступ до інформації для розуміння як відбувається процес відбудови об'єктів.

Також, у разі виявлення будь-яких проблем під час реалізації об'єктів інфраструктури, одразу буде зрозуміло з боку якого органу відбувається затримка та можливість вияснити: причини, яким чином, період та за рахунок чого орган влади планує їх усунути.

Важливо зазначити, щоб цей контроль за відновленням об'єктів інфраструктури не був чисто формальним, потрібно відійти від бюрократичних дій узгодження питань, які виникають в процесі відновлення, таких як приєднання об'єктів до комунальних мереж міста. На даний момент такі процеси у більшій кількості міст не є прийнятними для інвесторів. Врегулювати це питання має держава, адже в підсумку це унеможливить корупцію або хоча б знизить її рівень прояву.

Проведений аналіз досліджень довів, що формування та реалізація політики відновлення України внаслідок збройної агресії має бути злагодженим, інституційно сильним та фаховим процесом; необхідно підтримувати постійний взаємозв'язок між органами центральної та місцевої влади; залучати до співпраці приватний бізнес та громадськість; здійснювати свою діяльність за принципом «відкритість та прозорість». Щодо фінансового забезпечення реалізації об'єктів, то його успішність залежить від програм та проектів, які розроблені з урахуванням міжнародних стандартів.

2.2. Досвід та проблемні аспекти формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії

У відповідь на збройну агресію Росії проти України та на основі рекомендацій Ради національної безпеки і оборони України, згідно з пунктом 20 частини першої статті 106 Конституції України та Законом України «Про правовий режим воєнного стану», Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 було введено воєнний стан на території України.

З цього моменту наша країна почала новий етап своєї історії. Незважаючи на масові обстріли, одне з пріоритетних завдань уряду нашої держави є відновлення територій країни.

Враховуючи той факт, що повномасштабне вторгнення на нашу державу триває вже не один рік, проте досі відсутній єдиний комплексний план відновлення України, який був би розроблений урядом країни та мав би юридичну силу, а також був путівником для всіх учасників, котрі задіяні до процесу відновлення територій.

Якщо взяти до прикладу план відновлення України, який був затверджений урядом країни у вересні 2022 року та був представлений на конференції в Лугано (Швейцарія), не став повноцінною дорожньою картою для відновлення. Хоча його основні напрямки підтримали міжнародні партнери. Такий план охоплює 5 ключових аспектів відновлення, а саме:

1. Відновлення інфраструктури - реконструкція зруйнованих об'єктів.
2. Економічне відновлення - підтримка бізнесу, створення нових робочих місць.
3. Соціальні ініціативи - допомога постраждалим та внутрішньо переміщеним особам.
4. Реформи - зміцнення державних інституцій і боротьба з корупцією.

5. Екологічні заходи - відновлення екосистем, пошкоджених внаслідок збройної агресії.

Наразі цей план втратив попит та зацікавленість і майже ніде не згадується.

Також враховуючи той факт, що в Україні є Національна рада відновлення України від наслідків збройної агресії, яка виступає консультативно-дорадчим органом при Президентові України та основним координаційним центром для учасників відбудови теж майже ніде не згадується.

На цифрових платформах можна знайти ще один план відновлення під назвою «Fast recovery», який має на меті оперативну відбудову житла та об'єктів соціальної інфраструктури за рахунок коштів іноземних донорів, які не можна відновити шляхом капітального ремонту, тобто такі об'єкти мають бути знищені повністю або мати ступінь пошкодження 50% і більше. Проте і цей план з часом втратив свою стратегічну актуальність [46-50].

Щодо регіональних планів відновлення, то наразі вони часто існують лише у вигляді локальних та громадських ініціатив/заходів/проектів. За результатами дослідження, яке було проведене Київським інститутом дослідження соціології, тільки третина територіальних громад має стратегічні документи з відновлення.

Але навіть і ці плани далекі від ідеалу та потребують доопрацювання, хоча вони були розроблені за участі організацій громадянського суспільства та експертної підтримки.

Можна зробити висновок, що існують певні труднощі з реалізації планів відновлення на таких рівнях, як центральних органах виконавчої влади так і органів місцевого самоврядування. Зрозумілого та юридично оформленого національного бачення відновлення для всієї країни наразі не існує. А на рівні громад необхідно пройти ще досить довгий та тернистий шлях спільно з владою та донорами, оскільки для громад є ще й юридичні колізії, які постають у вигляді різних законів, які у свою чергу, створюють різні документи з плану відновлення громади і які юридично не узгоджені один з одним.

Для прикладу, Постановою Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2023р. № 382 «Про реалізацію експериментального проекту щодо відновлення населених пунктів, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації», затверджено Порядок та визначено перелік 6 населених пунктів, що включені до зазначеного експериментального проекту до якого, в тому числі, увійшло селище Бородянка Бородянської територіальної громади та село Мощун Гостомельської територіальної громади Київської області [51].

У цих населених пунктах відбудова об'єктів повинна відбуватися за допомогою комплексного підходу, тобто включати в себе абсолютно всі аспекти, що стосуються будівництва від планування проектів до повного перевтілення населеного пункту в рамках експериментального проекту. Це новий підхід у відновленні, оскільки раніше відновлення відбувалося пооб'єктно за різними державними програмами або ж за рахунок міжнародних організацій.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 04 серпня 2023 р. № 823 «Про виділення коштів з фонду ліквідації наслідків збройної агресії на реалізацію експериментального проекту щодо відновлення населених пунктів, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації» затверджено перелік проектів для відновлення населених пунктів, яким, в тому числі, передбачається реалізація 37 об'єктів в смт Бородянка Бородянської територіальної громади Київської області [52].

Станом на сьогодні не передбачено виділення коштів для відновлення села Мощун Гостомельської територіальної громади в рамках експериментального проекту.

Головним розпорядником коштів державного бюджету в межах цієї програми та відповідальним виконавцем нової бюджетної програми є Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури. З запланованих 3,3 млрд грн на експериментальний проєкт з державного бюджету було виділено понад пів мільярда гривень, і регіональні підрозділи Агентства відновлення (Служби в областях), відповідальні за його реалізацію, вже розпочали роботи. Однак у 2024

році фінансування цього експерименту було призупинене, і довгий час чекали на нову постанову Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 року № 986 для відновлення фінансування. Саме цей проєкт став однією з причин конфліктів між урядом та Агентством відновлення.

Тобто, перелік затверджених населених пунктів є, а от отримали кошти не всі, роз'яснень щодо пріоритетності чи змін в постанову Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2023 р. № 382 досі немає.

Перед запуском такого проєкту зазначалося, що відбудова буде комплексною та враховувати нові принципи відбудови. Проте на практиці це не спрацювало. В громаді стикнулися з низкою проблем при відбудові. Наприклад, Порядок не передбачає обов'язкового розроблення замовником з робіт чи органу місцевого самоврядування плану відновлення населеного пункту чи навіть дотримання вже розроблених документів з планування для відновлення регіонів, які передбачені чинним законодавством. Також Порядок не передбачає обов'язкового покращення технічних та якісних характеристик пошкоджених та/або зруйнованих об'єктів. З комплексним підходом до відновлення та ж ситуація.

Також Порядок до кінця не доопрацьований з відновленням приватної власності. Відсутній порядок звернення власників житла з пропозиціями відновлення та його умови (площа, схема планування, сума коштів, необхідна для відновлення житла). Передбачалося, що за ці критерії рішення ухвалюватимуть замовники робіт спільно з органами місцевого самоврядування.

Проте, в листопаді 2023 року Кабінетом Міністрів України було внесено зміни в Порядок [53], а саме: було обмежено загальну площу знищеного житла, яке може бути відновлено в рамках експерименту. Це до 140 м². Також було передбачено можливість ухвалення власником житла планувальних рішень щодо відновлення помешкання. Хоча знову ж таки, порядок звернення з пропозиціями про відновлення приватної власності досі залишається неурегульованим.

Хотілося б звернути увагу, що в смт Бородянка відсутнє централізоване опалення, пропускна спроможність діючих газових мереж не здатна забезпечити газопостачанням всі квартири в будинках для їх опалення. Тож Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України, як головний розпорядник коштів державного бюджету та відповідальний виконавець бюджетної програми, мав би надати роз'яснення чи може вказаний комплекс робіт з реконструкції газових мереж по об'єктах в смт Бородянка бути включений до вартості відновлення будинків, що реалізуються в рамках проекту.

Також власники помешкань котрі не забажали брати участь в експериментальному проекті можуть подати заявки через Єдиний державний вебпортал електронних послуг «Дія» або в інший спосіб, відповідно до Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» [54], та постанови Кабінету Міністрів України від 30 травня 2023 року № 600 [55].

Тож можна зробити висновок про те, що державна політика відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України спрямована на впровадження програм з відновлення, прискорення процесу виділення коштів та мінімізації бюрократії, проте розробка єдиного документу з відбудови України має бути ще й концептуальною, мати чітку послідовність та орієнтований план післявоєнної відбудови для економічного розвитку України. При наявності численних проєктів з плану дій з відновлення, відсутнє чітке бачення економічної моделі, в тому числі, відсутня постійна нормативно-правова база відновлення територій. Проаналізувавши лише незначну частину діючого законодавства можна побачити точкові зміни, проте не системну концепцію.

Беручи до уваги той факт, що збройна агресія негативно вплинула на

економіку країни, необхідно проаналізувати сильні та слабкі сторони політики відновлення нашої країни. Результати аналізу представлені у вигляді таблиці за допомогою SWOT-аналізу.

Таблиця 2.5 – SWOT-аналіз

Політика відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України			Чинники зовнішнього середовища	
			Можливості	Загрози
			1. Міжнародна допомога. 2. Залучення інвестицій. 3. Інноваційний підхід. 4. Підвищення кваліфікації кадрів.	1. Втрата міжнародної підтримки. 2. Затягування збройної агресії. 3. Економічна криза. 4. Відтік кадрів. 5. Корупція.
Чинники внутрішнього середовища	Сильні сторони	1. Політична воля. 2. Координаційні органи. 3. Залучення населення. 4. Досвід інших країн.	Як скористатися можливостями та сильними сторонами: 1. Активно використовувати міжнародну допомогу. 2. Підвищити ефективність державного управління. 3. Запровадити інноваційний підхід. 5. Розвивати людський капітал.	Як скористатися сильними сторонами, щоб знизити загрози: 1. Міжнародна співпраця. 2. Ефективне управління. 3. Громадська участь 4. Використати досвід попередніх криз
	Слабкі сторони	1. Нестача ресурсів. 2. Бюрократія. 3. Корупція. 4. Неефективне управління. 5. Низький рівень прозорості.	Як скористатися можливостями, щоб мінімізувати слабкі сторони: 1. Залучення міжнародної допомоги 2. Залучення інвестицій 3. Запровадження антикорупційних заходів 4. Підвищення прозорості та підзвітності 5. Підвищення кваліфікації кадрів.	Як мінімізувати слабкі сторони, щоб уникнути загроз: 1. Вдосконалити систему прозорості та підзвітності. 2. Підвищити ефективність управління 3. Запровадження жорстких антикорупційних заходів 4. Підвищувати кваліфікацію кадрів.

Джерело: розроблено автором

Варто проаналізувати і вплив таких факторів як політичні, економічні, соціальні, технологічні, правові та екологічні. Для цього використовують PESTLE – аналіз. Результати аналізу представлені у таблиці.

Таблиця 2.6 – PESTLE – аналіз

	Зовнішні фактори, які слід враховувати	Фактори, які вплинули на сферу	Важливість для відновлення
POLITICAL Політичні фактори	Державна політика Політична стабільність Податки Галузеве регулювання Глобальна торгівля: угоди та/або обмеження	1.Війна 2. Зміна влади 3. Втрата довіри до влади з боку населення 4 Корупція. 5.Зниження податкових надходжень 5.Зниження експорту	1. Вплив на: - ресурси та можливості. - прийняття рішень та координацію. - правове середовище та регулювання - зовнішні відносини та співпрацю
ECONOMIC Економічні фактори	Валютний курс Глобалізація Економічне зростання / спад Інфляція Процентна ставка Споживчий кошик Оплата праці Споживчі звички	1.Нестача ресурсів 2. Зростання цін 3. Високий рівень безробіття 4. Недостатнє фінансування	1.Економічний спад 2.Доступність будівельних матеріалів 3. Логістика матеріалів 4.Джерела фінансування з державного бюджету, міжнародні організації
SOCIAL Соціальні фактори	Споживчі тренди Стиль життя Ставлення до кар'єри Відношення робота/відпочинок Демографія заселення	1.ВПО 2.Зниження рівня життя 3. Нерівність доступу до можливостей 4. Відсутність довіри до інституцій 5. Стигматизація	1.Соціальна мобілізація 2.Соціальна апатія 3. Соціальні конфлікти 4. Переосмислення цінностей життя
TECHNOLOGY Технологічні фактори	Інновації Підривні технології Соціальні мережі Оновлення Штучний інтелект Безпека	1.Нові технології у сфері будівництва 2.Цифрова трансформація 3.Відкритість та прозорість процедур закупівель	1. Цифрова нерівність 2. Дезінформація про рух відновлення зруйнованих об'єктів 3.Кібератаки
LEGAL Законодавство	Трудове законодавство Загальне законодавство Місцеве трудове право Регулювання здоров'я та безпеки	1.Введення воєнного стану 2.Переселення людей 3.Знищення робочих місць 4.Запровадження надзвичайного стану 5.Зміна умов праці	Введення нових законів, постанов, програм та фондів про виділення коштів на відновлення інфраструктури, наприклад: 1.Програма «ЄВідновлення» 3.Фонд відновлення України 4. ЗУ «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна»
ENVIRONMENTAL Оточуюче середовище	Екологічні обмеження, введені урядами країни Сталі ресурси Корпоративна соціальна відповідальність Публічні закупівлі Управління мережею постачання Майбутні пандемії	1.Зміна клімату 2.Стале будівництво 3. Забруднення довкілля 4.Корпоративна соціальна відповідальність	1.Використання екологічно чистих матеріалів 2. Енергоефективність об'єктів 3. Відкритість у придбанні матеріалів 4. Прозорість у публічних закупівлях

Джерело: розроблено автором

Як бачимо, відновлення територій України – це складне завдання, яке потребуватиме значних зусиль та ресурсів при якому необхідно враховувати абсолютно усі фактори. Однак, при правильному підході та ефективному управлінні можливостями та сильними сторонами політики відновлення, Україна зможе не лише відновити зруйновану інфраструктуру, але й зробити її кращою, більш стійкою та доступною для всіх. Наприклад, державна політика з відновлення територій успішно застосовує у своїй практиці цифрові технології для моніторингу руйнувань, управління проектами та активна участь громадськості у процесі відновлення.

Можна зробити висновок з вищезазначеного, що в умовах збройної агресії та в поствоєнний період модернізація правових засад регулювання економічного розвитку України має здійснюватися, по-перше, із залученням зарубіжних партнерів, по-друге, враховуючи нові проблеми та завдання розвитку, по-третє, з урахуванням сучасних мегатрендів, а також науково обґрунтованих припущень стосовно подальших суспільних трансформацій, незважаючи навіть на невизначеність щодо тривалості збройної агресії, адже поки триває війна, складно точно оцінити масштаби руйнувань та розробити довгострокові плани відновлення.

Попри потребу швидкого відновлення територій відповідно до нових викликів та цілей незмінними орієнтирами для розроблення проєктів прогностичних і програмних документів, проєктів нормативно -правових актів на усіх рівнях врядування мають бути цілі сталого розвитку, визначені в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [56], зокрема з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства й держави для досягнення зростання рівня й якості життя населення, додержання конституційних прав та свобод людини й громадянина.

Створення післявоєнної економічної моделі має враховувати такі умови, які б гарантували функціонування ефективної ринкової економіки та можливість конкурувати в межах сучасного європейського економічного простору.

Отже, концептуальне бачення процесу відновлення України постає основним елементом стратегічного планування політики держави у сфері відновлення територій, таким чином даючи змогу визначити конкретні шляхи досягнення цих цілей та механізми вдосконалення економічної системи України. Такий підхід повинен створити ефективні стратегії та дати змогу всім учасникам, які залучені до процесу відновлення, оцінити власні можливості, а також визначитись з інвестиційними проектами та їх баченням.

2.3. Нормативно-правове забезпечення формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України

Основним документом, який визначає напрями розвитку регіонів України та створює правові основи для відновлення територій, що постраждали внаслідок збройної агресії є Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки (далі – Стратегія). Стратегія затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 (зі змінами від 13 серпня 2024 р. № 940) та визначає стратегічні та оперативні цілі регіонального розвитку і розроблена з урахуванням Цілей сталого розвитку України до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 [56].

Хоча Стратегія була розроблена до повномасштабного вторгнення, її положення набули особливої актуальності в контексті післявоєнного відновлення країни. Так, актуалізація Стратегії зумовлена потребою врахування кількох важливих чинників, зокрема: наслідків повномасштабної збройної агресії проти України та їхнього впливу на територіальні громади і регіони, підвищення ролі

безпеки та стійкості до зовнішніх загроз; рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку щодо необхідності оновлення Стратегії для забезпечення її відповідності процесу відновлення України; змін, внесених до Закону України «Про засади державної регіональної політики»[57].

Одним із ключових пріоритетів регіонального розвитку на період до 2027 року є відновлення та розвиток інфраструктури на принципах прозорості, підзвітності, сталості, інклюзивності, енергоефективності, адаптації до зміни клімату, захищеності та стійкості до безпекових загроз та економічної доцільності. У зв'язку з цим необхідно чітко розподілити повноваження між органами державної влади та місцевого самоврядування.

Інструментами реалізації Стратегії є плани заходів на 2021-2023 та 2024-2027 роки, програми і проєкти регіонального розвитку, програми комплексного відновлення, план відновлення і розвитку регіонів, регіональні стратегії розвитку та плани їх реалізації, стратегії розвитку територіальних громад, а також державні програми щодо транскордонного співробітництва та соціально-економічного розвитку окремих територій, угоди щодо регіонального розвитку тощо [56].

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 № 816, затверджено «Порядок розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів». Зокрема, пункт 8 цієї постанови передбачає, що розробка проєктів регіональних стратегій здійснюється на основі оцінки потреб зацікавлених сторін та бенефіціарів у регіоні, гендерного впливу та з урахуванням розвитку територіальних громад і стратегій розвитку відповідного регіону, у разі їх затвердження [59].

Разом з тим, Стратегія є ключовим орієнтиром для регіонального відновлення та розвитку громад. За інформацією Міністерства розвитку громад та територій України за 2 півріччя 2023 року сумарна кількість територіальних громад, які залучені до процесу стратегічного планування, збільшилась з 1283 до 1314 громад (до 91%) [58].

СТАН ЗАТВЕРДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ДОКУМЕНТІВ У РОЗРІЗІ РЕГІОНІВ

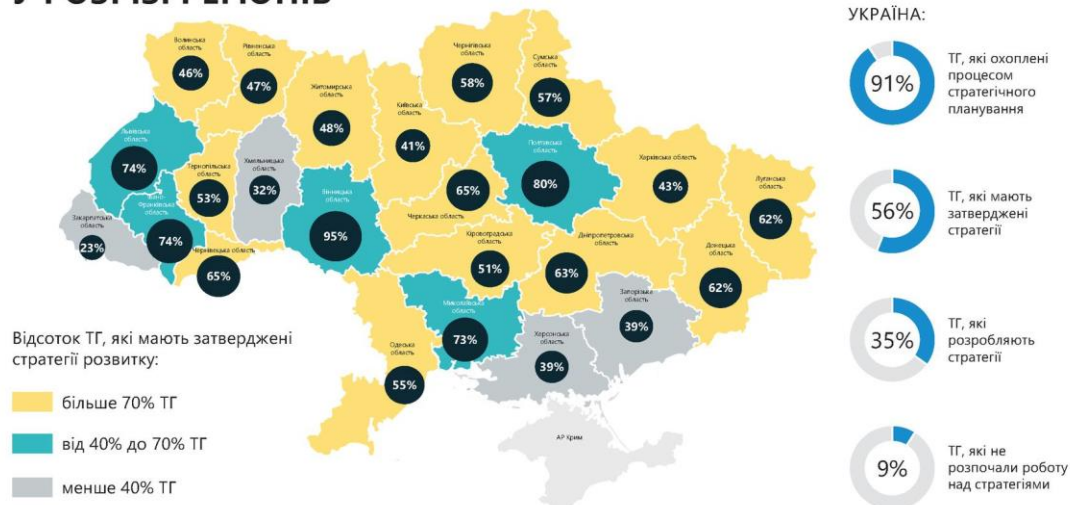

Рисунок 2.3 – Стан затвердження стратегічних документів

Як видно з рисунка, серед областей, які лідирують за кількістю затверджених стратегій розвитку громад, знаходяться Вінницька (95%), Полтавська (80%), Івано-Франківська (74%), Львівська (74%) та Миколаївська (73%) області. Найбільше проектів стратегій на даний момент розробляються у Закарпатській (77%), Київській (59%), Харківській (55%), Запорізькій (54%), Рівненській (53%), Кіровоградській (49%), Хмельницькій (47%) та Тернопільській (40%) областях [58].

Стратегія розвитку громади має бути ефективним інструментом. Вона визначає пріоритети, ресурси та конкретні кроки, які необхідно вжити для вирішення проблем, що виникли внаслідок відновлення територій. Для кожної громади Стратегія є дуже важливою, оскільки вона дає спільне розуміння того, якою бачать громаду її мешканці після відновлення, можливість оптимізувати використання бюджетних коштів, визначення найкращого шляху для вирішення проблем, пов'язаних з відновленням, та досягнення поставлених цілей.

Варто наголосити, що одним з ключових нормативно-правових актів, який визначає стратегічні напрями розвитку регіонів України є Закон України «Про засади державної регіональної політики».

Так, відповідно до пункту 6 статті 7 Закону, до документів, що розробляються для відновлення та розвитку регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, належать:

- 1) план відновлення та розвитку регіонів;
- 2) плани відновлення та розвитку територіальних громад [28].

Особливостями Закону для відновлення є:

4) Цілі сталого розвитку: Закон орієнтується на досягнення Цілей сталого розвитку ООН, що передбачає відновлення не лише економіки, а й соціальної сфери та довкілля.

5) Територіальна збалансованість: Закон наголошує на необхідності збалансованого розвитку всіх регіонів України, що є особливо важливим для відновлення постраждалих областей.

6) Партнерство та співпраця: Закон передбачає активну співпрацю держави, місцевого самоврядування, бізнесу та громадськості, що є ключовим для успішного відновлення.

7) Інновації та цифровізація: Закон підкреслює важливість використання інноваційних технологій та цифрової трансформації для прискорення відновлення.

8) Екологічна стійкість: Закон спрямований на забезпечення екологічної стійкості відновлення, що передбачає використання екологічно чистих технологій та відновлення природних ресурсів.

Таким чином, Закон підтримує процес децентралізації влади, що дозволяє місцевим громадам брати активну участь у відновленні своїх територій. Закон наголошує на необхідності розвитку транспортної, енергетичної та комунальної інфраструктури, що є критично важливим для відновлення зруйнованих територій.

12 травня 2022 р. ухвалено зміни до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [60], які торкнулися питань: відновлення міст, що передбачає визначення шляхів відбудови зруйнованих населених пунктів та впровадження нових програм, зокрема програм комплексного відновлення областей і територій територіальних громад. Процес розміщення та будівництва тимчасового житла включає розробку схем для тимчасових споруд, що призначені для проживання осіб, які втратили житло, а також спрощення механізмів капітального будівництва об'єктів для тимчасового проживання. Що стосується релокації підприємств, то вирішуються процедурні питання щодо розміщення виробничих потужностей евакуйованих підприємств. Земельні питання вирішуються шляхом спрощення процедур виділення земельних ділянок.

Також зареєстровано кілька законопроектів, що стосуються відновлення, зокрема про особливості процедури відновлення пошкоджених будівель [61], та повноваження органів місцевого самоврядування і військових адміністрацій [62], але ці законопроекти наразі залишаються на розгляді.

Щодо фінансування, то державний фонд регіонального розвитку (ДФРР) є одним із фінансових інструментів реалізації державної регіональної політики, а Фонд відновлення та розвитку є основним джерелом для відбудови України. Влада планує використовувати ДФРР для відновлення територіальних громад після перемоги. Для отримання фінансування з державного бюджету громади повинні розробити та реалізувати стратегію розвитку, що відповідатиме вимогам Міністерства розвитку громад та територій. Пріоритет надаватиметься проєктам, які забезпечать значні додаткові переваги для громад, зокрема враховуючи збитки від збройної агресії. Органи місцевого самоврядування, розробляючи стратегії на тривалий період, повинні враховувати інтереси громад та забезпечити їх участь у великих відновлювальних ініціативах [63; 64].

Для регіонів та громад, постраждалих від збройної агресії, пропонується розробити План відновлення та розвитку. У постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і

територіальних громад» [29] зазначено, що проект плану відновлення територіальної громади має відповідати програмі комплексного відновлення, якщо громада відповідає певним критеріям, таким як:

- руйнування понад 15% житлового фонду;
- значні зміни чисельності населення (більше ніж на 25%);
- в установленому законодавством порядку прийнято рішення про розроблення програми комплексного відновлення [29].

Отже, для підготовки Плану відновлення необхідно розробити Програму комплексного відновлення, хоча за законом «Про регулювання містобудівної діяльності» [65] ця програма не є обов'язковою. Таким чином, на сьогодні існують два законодавчі акти, положення яких суперечать один одному.

Аналізуючи викладений матеріал, можна зробити висновок, що політика відновлення територій у сучасних умовах є довготривалим процесом, який вимагає координації всіх учасників політики та ефективної співпраці з громадами. Важливою проблемою залишається узгодженість різних документів регіональної політики з тими, що стосуються відновлення інфраструктури. Як показав аналіз, нормативно-правова база, що сприяє відновленню та розвитку територіальних громад, демонструє позитивні зміни, але також містить нечітко сформульовані положення, що свідчать про відсутність системності. Існують правові колізії та суперечливі положення в документах. Тому доцільно внести зміни до нормативно-правових актів, зокрема, систематизувати норми законів «Про засади державної регіональної політики» та «Про регулювання містобудівної діяльності» в частині розробки Програм комплексного відновлення, а також усунути протиріччя. Варто визначити План відновлення громад як один з компонентів стратегій розвитку територіальних громад. Такий підхід до вдосконалення нормативно-правової бази дозволить стандартизувати роботу над стратегіями та іншими документами в громадах, чітко визначити завдання, повноваження та відповідальність органів місцевого самоврядування при роботі з ними.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

3.1. Зарубіжний досвід формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройних конфліктів та можливості його використання в Україні

Слід зазначити, що наймасштабніша міжнародна відбудова територій після закінчення Першої світової війни розпочалась в Австрії. Цією відбудовою керувала Ліга Націй та сам процес базувався на пропозиціях та роботі економічної комісії, яка встановлювала факти руйнувань. Післявоєнна відбудова Австрії передбачала призупинення виплати репарацій, призначення верховного комісара з економіки країни та впровадження ефективних реформ. Такі ж заходи були застосовані і для Угорщини, а 3-тя міжнародна програма реконструкції післявоєнних дій 1922 року мала вектор руху на репатріації етнічних греків, котрі були вигнані з Туреччини.

Після Другої світової війни була вражаюча післявоєнна реконструкція. Вона містила в собі роботу Адміністрації ООН, що займалась питаннями допомоги та реабілітації в усій Європі та Китаї (1943-1946 рр.), План Маршалла для Західної Європи (1948-1951 рр.), економічну допомогу для Японії та позики Міжнародного банку реконструкції та всеохоплюючого розвитку для Європи. З вищевказаних ініціатив найуспішнішою програмою став План Маршалла [10].

Постконфліктне економічне відновлення кожної країни унікальне, кожна ситуація розглядається як окремий кейс, який відрізняється від причин конфлікту, способами його вирішення, рівнем міжнародної підтримки аж до економічних

умов країни. Враховуючи всі ці дані, заходи щодо реконструкції повинні бути адаптовані до конкретних цілей індивідуально для кожної країни [66].

Для успішного впровадження програм з відновлення територій необхідно проаналізувати історичний досвід поствоєнної відбудови Західної Європи, Балканських країн та Японії у другій половині 40-х – 60 -х роках ХХ ст.

Завдяки допомозі міжнародних партнерів вдалось впровадити такі програми: план А. Маршалла (Європейська програма відновлення (ERP)) та стабілізаційна лінія Дж. Доджа (Dodge Line), які заклали основу для ефективної та швидкої відбудови Японії та Німеччини. Незважаючи на те, що обидві ці країни зазнали поразки у війні та втратили свою економічну та політичну самостійність, ці країни зуміли в короткі терміни відновити та досягти рекордних темпів економічного зростання, і це при тому, що вони досить довго виплачували величезні репарації, а план відбудови, який був розроблений, в першу чергу, США передбачав жорсткі обмеження можливостей економіки Німеччини та Японії (план економічного роззброєння). Це зростання в історії отримало назву німецького і японського економічного дива, незважаючи на досить жорсткі зовнішні обставини, у них вийшло захистити власні інтереси, швидко посіли лідерські позиції в рейтингах економічної величі. Тут хотілося б згадати саме про Японію, адже ця країна до війни не займала лідируючі позиції на ринку та втратила під час воєнних дій близько 70% своїх активів, проте за рахунок успішно впроваджених реформ за два десятиліття посіла почесне 2-е місце за величиною економікою в світі (лідер – США), та зберігає таку позицію понад 40 років.

Японія, після капітуляції в 1945 році опинилася під окупацією США, що забезпечило стабільний мирний розвиток і притік фінансової допомоги. Так само як і Німеччина, отримала доволі значну фінансову підпримку з боку США, яка надавалась через прямі кредити та субсидії (не в рамках плану Маршалла). Також американська окупаційна адміністрація здійснювала значний контроль над економікою та реформами, зокрема ухвалення нової Конституції (1947), впровадження свободи слова та рівних прав.. У 1951 р. був підписаний так званий

Сан-Франциський мирний договір, який офіційно завершив окупацію Японії та дав країні свободу і незалежність, які слугували важливим елементом до відбудови економіки. Урядом була реалізована одна з перших великих реформ – земельна, яка передбачала розподіл землі від великих землевласників на користь фермерів. Разом з тим, американською окупаційною адміністрацією було проведено політичні реформи, які запровадили демократичні інституції, встановили свободу слова, права профспілок та рівність статей. Ці зміни сприяли формуванню нової суспільної культури, заснованої на демократичних принципах, які також підтримували економічне зростання. Варто зазначити, що Японія зосередилася на розвитку промислових секторів, особливо автомобілебудування, електроніки та металургії. Держава стимулювала промисловість шляхом субсидій та податкових пільг. Політика держави спрямовувалась на співпрацю з приватним сектором, особливо через Міністерство зовнішньої торгівлі та промисловості (MITI). MITI координувало розвиток стратегічних галузей, таких як автомобілебудування, електроніка та металургія, підтримувало фінансування технологічних досліджень і надавало субсидії та податкові пільги для важливих проєктів. Немалі ресурси вкладались у соціальні програми, включаючи охорону здоров'я, освіту та пенсійне забезпечення. Це покращило якість життя японців, забезпечило стабільність і сприяло зростанню продуктивності праці. Успішна політика уряду щодо відновлення та модернізація транспортної інфраструктури, електростанцій, телекомунікаційних мереж, значно підтримувала економічне зростання [69].

Отже, можна зробити висновок, що завдяки проведеним комплексним зусиллям Японія змогла швидко відновитися після війни і перетворитися на високотехнологічну державу з конкурентоспроможною економікою і її досвід став зразком для багатьох країн, які прагнули досягти стабільного розвитку та економічного зростання.

Найбільш відомим прикладом відновлення економіки Західної Європи після Другої світової війни звісно ж є «план Маршалла». Ключовими умовами

щодо його реалізації виявились досить складне економічне становище в Зх. Європі. Без допомоги міжнародних партнерів такі країни як Німеччина, Франція, Італія не змогли б забезпечити стабільне функціонування власних економік. З 1947 р. почав діяти «План Маршалла». Його завдання було сфокусоване на підвищенні продуктивності праці в промисловості і сільському господарстві, фінансовій стабілізації. Завдяки «плану Маршалла» було чітке бачення куди використовувати власні та запозичені кошти, мається на увазі, що одні кошти повинні використовуватись для поточних витрат, а інші спрямовуватися на капітальні інвестиції. Разом з тим, фінансові активи були зосереджені на структурних реформах, які передбачали збільшення виробництва і розвиток торгівлі [67].

В період 1947–1952 рр. країни Європи спромоглись досягти майже повного коефіцієнту відновлення економіки з населенням в 400 млн. Згідно з планом Маршалла, США забезпечували безоплатну фінансову допомогу (її обсяг складав до 10% ВВП по країнам Європи). Ключовими характеристиками плану Маршалла стали основні принципи фінансування:

1) Безповоротне фінансування: Значна частина допомоги надавалася у вигляді грантів, тобто коштів, які не підлягали поверненню.

2) Кредити з низькими відсотковими ставками: Частина допомоги надавалася у вигляді кредитів, але з надзвичайно низькими відсотковими ставками, що фактично робило їх доступними для відновлення економіки.

3) Умови використання коштів: Кошти надавалися за умови їх використання для відбудови економіки, а не для військових цілей або інших непов'язаних з відновленням проектів.

У свою чергу, Німеччина на початку 1950-х рр. посіла 3 місце в світі за обсягами промислового виробництва (1 – США; 2 - Великобританія) та до цього часу зберігає свої позиції в міжнародному поділі праці. Вищезазначений історичний досвід слугує певним путівником для вивчення механізмів, які виявили найбільшу ефективність для вирішення завдань відбудови територій та

які можна використати при розробленні відповідної програми для України.

Л. Ерхард (міністр економіки Федеративної Республіки Німеччини у 1949-1963 рр.), став архітектором вражаючої трансформації зруйнованої війною країни на одну з найсильніших економік світу, відоме нам як - «Німецьке економічне диво». Це стало можливим завдяки збалансованості та комплексності дій уряду:

- ✓ колосальна грошова підтримка США (план Маршалла) дозволила відновити інфраструктуру (в т.ч. енергетичну, дорожню, соціальну, житлову), виробничі потужності, створити нові робочі місця та модернізувати економіку (з 1948 по 1952 рр. Німеччина отримала близько 1,4 млрд \$);

- ✓ лібералізація цін: Уряд Західної Німеччини одночасно з грошовою реформою звільнив більшість цін від державного регулювання. Це створило реальні ринкові умови для попиту та пропозиції, що сприяло зростанню виробництва, оскільки підприємства отримали стимул до випуску товарів за ринковими цінами;

- ✓ заохочення малого та середнього бізнесу: Німеччина запровадила політику підтримки малого та середнього бізнесу, надаючи кредити та спрощуючи доступ до фінансування. Цей сектор став основою для стабільного економічного зростання, сприяючи створенню робочих місць та розвитку конкурентного середовища;

- ✓ підтримка соціальної держави: уряд забезпечив високий рівень соціального захисту, включаючи медичне страхування, пенсійне забезпечення та програми підтримки малозабезпечених. Це сприяло стабільності, зменшенню соціальної нерівності та посиленню довіри до уряду;

- ✓ інтеграція в європейський ринок: Західна Німеччина стала однією з засновниць Європейської економічної спільноти, що забезпечило їй доступ до спільного європейського ринку, сприяло експорту та інтеграції в міжнародну економіку;

✓ американські військові замовлення, які дали поштовх для розвитку машинобудівної та автомобільної галузі, внаслідок чого вже у 1953-54 рр. щорічний приріст промислового виробництва склав 10-15% [68].

Така успішна модель Л. Ерхарда базувалась на 3-х основних принципах:

- 1) Баланс між ринком і державою (державна – підприємництво).
- 2) Соціальна згода: соціальна ринкова економіка забезпечила високий рівень життя більшості населення, що сприяло соціальній стабільності.
- 3) Гнучкість: Модель достатньо гнучка, аби адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Отже, підсумовуючи, варто зазначити, що історія економічного відродження Німеччини після Другої світової війни є одним з прикладів успішної реалізації ідей лібералізації економіки за збалансованої участі держави в економічному житті.

Корисним для України є досвід Західних Балкан, регіону, який протягом ХХ ст. неодноразово зазнавав значних потрясінь, пов'язаних з війнами та конфліктами. Після закінчення цих конфліктів країни регіону стикнулися з необхідністю масштабної відбудови. Тому їхній досвід може бути використаний, закладаючи підґрунття підготовки програм поствоєнного відновлення та їх реалізації за участі міжнародних донорів. Шість нинішніх країн Західних Балкан – Боснія та Герцеговина, Косово, Чорногорія, Македонія, Хорватія та Сербія – зазнали значних людських та матеріальних втрат після розпаду Югославії.

Найбільш постраждалою серед цих країн була Боснія і Герцеговина (БіГ), яка втратила вбитими 100 тисяч громадян (2,3% населення).

Сумарні збитки від воєнних дій для БіГ орієнтовно становлять \$50 - 70 млрд, в той час як повоєнний ВВП у 1996 р. складав \$3,6 млрд.

Військові дії на території колишньої Югославії припинилися в 1995 році після підписання Дейтонської Угоди по БіГ, Охридської Угоди по Македонії та резолюції ООН №1244 по Косово.

Після завершення війни, країни регіону, такі як Боснія і Герцеговина,

Косово, Сербія, Хорватія та інші потребували великого фінансування для відбудови інфраструктури та вдосконалення державної політики. А беручи до уваги той факт, що внутрішні ресурси у цих країнах були вкрай обмеженими, їх досвід демонструє важливість міжнародної підтримки, економічних реформ і міждержавного співробітництва для стабільного розвитку та реконструкції. Можна виокремити кілька основних аспектів, які допомогли відродити економіку:

1) Міжнародна підтримка та фінансова допомога. Відбудова Західних Балкан значною мірою залежала від підтримки міжнародних організацій, таких як Європейський Союз (ЄС), Світовий банк, Міжнародний валютний фонд (МВФ) та ООН. ЄС ініціював програми реконструкції, такі як Пакт стабільності для Південно-Східної Європи, що передбачав інвестиції в інфраструктуру, створення робочих місць та інституційну підтримку. Допомога міжнародних донорів складала в сумі \$5 млрд на період 1996-1999 роки. Обсяг міжнародної допомоги розвитку для БіГ становили більш ніж 20% ВВП. Таким чином, це дозволило забезпечити допомогу в реформах державного управління та розвитку інфраструктури.

2) Інституційне реформування та державне управління. Важливою частиною відбудови були реформи державного управління та формування прозорих інституцій, які сприяли верховенству права і боротьбі з корупцією. Зокрема, для Боснії і Герцеговини була створена спеціальна адміністрація під наглядом ООН, яка забезпечувала правопорядок та підтримувала функціонування демократичних інститутів. Ці реформи спрямовувалися на забезпечення політичної стабільності, що було критично важливим для відновлення економічної активності, залучення іноземних інвестицій і підтримки мирного співіснування етнічних груп.

3) Розвиток інфраструктури та житла. Регіон отримав значні кошти від міжнародних донорів для відновлення житлових районів, лікарень, шкіл та основної інфраструктури. Інвестиції в транспортну інфраструктуру — дороги, мости, залізниці — стали пріоритетними, оскільки вони були необхідні для

відновлення економічних зв'язків між містами та країнами.

4) Сприяння міждержавному співробітництву та регіональній інтеграції. Задля забезпечення стабільного миру і економічного зростання, міжнародна спільнота заохочувала країни Західних Балкан до співробітництва і регіональної інтеграції. Європейський Союз відігравав важливу роль, пропонуючи перспективу членства для країн Західних Балкан, що стимулювало їх до проведення політичних та економічних реформ. Зокрема, регіональні організації, як Рада регіональної співпраці (RCC) і Центральноєвропейська угода про вільну торгівлю (CEFTA), сприяли економічній інтеграції та взаємодії країн.

5) Соціальні програми та повернення біженців. Повоєнна ситуація призвела до великого числа біженців і внутрішньо переміщених осіб. Було створено численні програми, спрямовані на допомогу біженцям та їх повернення додому. Міжнародні організації, як ООН, надавали підтримку у відбудові житла, працевлаштуванні та реінтеграції людей у суспільство. Відновлення соціальної інфраструктури та забезпечення рівних можливостей для різних етнічних груп також були ключовими для побудови мирного співіснування.

6) Діяльність з розмінування та забезпечення безпеки. У зв'язку з конфліктами, значна частина регіону була замінована, що становило загрозу для цивільного населення та економічної діяльності. Урядові та міжнародні організації активно працювали над розмінуванням територій, що дозволило відновити сільськогосподарське виробництво, розбудову інфраструктури і повернення населення.

Також, варто наголосити, що у БіГ для ефективної координації відбудови було створено 11 тактичних груп, кожна з яких відповідала за певний напрямок відновлення. Кожну з цих груп очолював донор, який був відповідальним за координацію і фінансування певної сфери діяльності, як, наприклад: інфраструктура, охорона здоров'я, освіта тощо. Це дало змогу структурувати процеси відбудови та забезпечити прозорість у використанні коштів.

Світовий банк, будучи головою тактичної групи з питань економічної

політики, забезпечував фінансову підтримку та консультував уряд у формуванні економічної стратегії. Проте він не мав значного впливу на роботу інших тактичних груп, які діяли автономно в межах своєї спеціалізації. Така структура сприяла залученню різних донорів до конкретних проектів, проте обмежена координація між групами призводила до певних труднощів у досягненні комплексного підходу до відбудови.

До 1999 року внесок Європейського Союзу в післявоєнну відбудову країн Західних Балкан був структурований через програми PHARE і OBNOVA, які стали важливими інструментами для надання системної допомоги, закладаючи основи для стабільності і економічного відновлення. Вони допомогли залучити фінансові ресурси та експертну підтримку для розвитку інфраструктури, сприяли реформам і забезпечували перехід до демократичної системи.

Програма PHARE (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies) була започаткована Європейським Союзом у 1989 році як програма фінансової допомоги для Польщі та Угорщини, які тоді здійснювали перехід від централізованої економіки до ринкової. Згодом програма розширилася на інші країни Центральної та Східної Європи, включаючи держави Західних Балкан, і стала одним із найважливіших інструментів ЄС для підтримки їхнього політичного та економічного розвитку. Можна виокремити основні цілі програми у розрізі відновлення територій:

- 1) Розвиток інфраструктури. Кошти програми спрямовувалися на модернізацію інфраструктури. Це допомагало поліпшити зв'язок з країнами Європейського Союзу і сприяло економічному розвитку та торгівлі. На цілі відновлення транспортної інфраструктури, електроенергетики та телекомунікаційного сектору міжнародні донори спрямували \$1,2 млрд. Сектор соціальної інфраструктури та публічних послуг отримав \$1,9 млрд донорського фінансування.

- 2) Зміцнення інституцій та державного управління. Програма інвестувала у вдосконалення державного управління, підвищення ефективності

державних інституцій та поліпшення рівня надання публічних послуг. Такі заходи допомагали країнам-партнерам адаптуватися до стандартів ЄС.

3) Сприяння регіональному розвитку. Підтримка програм, спрямовані на розвиток відсталих регіонів, що включали створення робочих місць, підтримку місцевих ініціатив і покращення життєвих умов. Ці заходи допомагали зменшити економічну нерівність між регіонами та сприяли їх соціально-економічній стабілізації.

4) Розширення програми на Балкани. Згодом PHARE стала важливим інструментом для відбудови на Західних Балканах, де програма зосередилася на подоланні наслідків конфліктів і підтримці економічного відновлення.

Програма PHARE стала однією з наймасштабнішою ініціатив ЄС із фінансової підтримки, сприяючи стабільності та інтеграції країн Центральної, Східної Європи та Західних Балкан. Завдяки PHARE багато країн змогли підготувати свої економіки та інститути до членства в ЄС. У 2000-х роках PHARE поступово замінили нові програми, такі як CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation) та IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance), які продовжили надавати підтримку в процесі євроінтеграції [70].

Програма OBNOVA була започаткована Європейським Союзом у 1996 році спеціально для підтримки післявоєнної відбудови та стабілізації на Західних Балканах, зокрема у Боснії і Герцеговині, Хорватії, Сербії, Чорногорії, Північній Македонії та Албанії. Назва «OBNOVA» означає «відновлення», що відображало головну мету програми — допомогти регіону відбудуватися після збройних конфліктів 1990-х років. Можна виокремити основні напрями програми:

1) Відбудова інфраструктури. Фінансування для відновлення життєво необхідної та важливої інфраструктури, включаючи дороги, мости, залізниці, лікарні, школи та інші громадські заклади. Це дозволило відновити базові послуги та створити необхідні умови для повернення населення до нормального життя.

2) Підтримка житлового будівництва. Програма забезпечувала відновлення зруйнованих або пошкоджених житлових будинків, що дало змогу

багатьом людям повернутися до своїх домівок після війни. Це було особливо важливо для ВПО та біженців, сприяючи процесу їхньої реінтеграції у громади.

3) Соціальна інтеграція та гуманітарна допомога. Соціальна інтеграція через підтримку проєктів, спрямованих на допомогу біженцям і ВПО, створювала умови для повернення та реінтеграції населення. Гуманітарна допомога включала надання медичних послуг, продуктів харчування та інших необхідних ресурсів для вразливих верств населення.

4) Сприяння миротворчим ініціативам та розвиток громадянського суспільства. Програма підтримувала проєкти, спрямовані на залагодження конфліктів, миротворчість та зміцнення громадянського суспільства. Зокрема, фінансувалися ініціативи, що сприяли налагодженню міжетнічних відносин, відновленню довіри між громадами та забезпеченню стабільності.

5) Економічний розвиток та створення робочих місць. Для стимулювання економіки регіону OBNOVA виділяла кошти на підтримку малих і середніх підприємств, відновлення місцевої економіки, створення робочих місць та покращення навичок працівників. Це мало важливе значення для довгострокового економічного зростання регіону.

Підсумовуючи, можна зазначити, що вказана програма заклала основи для відбудови Західних Балкан і стала першою системною ініціативою ЄС для регіону. Вона допомогла залучити необхідні ресурси, прискорити відновлення критичної інфраструктури, забезпечити базові соціальні послуги, сприяти економічному розвитку та мирному співіснуванню. Хоча програма закінчилася у 1999 році, вона стала основою для подальших програм ЄС, таких як CARDS і IPA, які продовжили підтримку інтеграції та розвитку регіону.

В історичному контексті важливим кроком Європейського Союзу у травні 1999 року, після досягнення мирного врегулювання на Балканах, була комплексна програма стабілізації та асоціації Балканських країн – Stabilisation and Association Process (SAP), яка мала на меті стабілізувати регіони через сприяння миру, безпеки та надання переваги демократичним процесам; підтримувати реформи, в

тому числі й економічні для їх інтеграції в ринок Європейського Союзу; та створення сприятливих умов для майбутнього вступу до Європейського Союзу.

Програму післявоєнної реконструкції БіГ в цілому було визнано успішною. Реальний ВВП БіГ збільшився на 22,9% у 1997 році, на 13,8% у 1998, на 10,8 % у 1999 і на 4,4% у 2000 році.

Але залишались суттєві макроекономічні проблеми БіГ, на які програми зовнішньої допомоги мали мінімальний вплив. Це були: високий рівень безробіття (понад 30%), зростаючий неформальний сектор економіки, низький рівень внутрішніх інвестицій і заощаджень (від 1 % до 3% ВВП), а також слабкі темпи відновлення промислового виробництва.

Обмежені можливості для працевлаштування демобілізованих із армії і біженців, що поверталися на батьківщину, стали викликом для програми економічного відновлення.

Вагомими причинами такого стану були недооцінка ролі промисловості в економічному відродженні країни, незастосування інструментів відновлення та реструктуризації промислових підприємств, поганий бізнес-клімат та слабка динаміка внутрішніх інвестицій .

Фактично лише 3% офіційної допомоги для БіГ у 1996-2004 роках було спрямовано у промисловий сектор. Слід нагадати, що реалізація плану Маршала в 1948-1952 роках передбачала спрямування значної частини матеріальних та фінансових ресурсів на рестарт промисловості у Європейських країнах.

Окрім того, суттєві прогалини програми відбудови у БіГ пов'язувалися із слабкістю інституційних механізмів розвитку малих та середніх підприємств.

Причиною уповільнення економічного розвитку після зупинки міжнародного фінансування та консервація хронічно безробіття стала низька спроможність програм міжнародної підтримки покращити бізнес-клімат в БіГ.

Таким чином, програма післявоєнної відбудови для України мала б передбачати застосування спеціальних інструментів відновлення та модернізації промисловості, як ключової сфери для генерування потоку доходів та збільшення

зайнятості населення [70].

Саме такий підхід дасть змогу створити механізми само-підтримуючого економічного зростання та утворення нових робочих місць у післявоєнній економіці. Для практичної реалізації цього підходу необхідно, перш за все, наявність джерел дешевого кредитування підприємств для закупівлі основних фондів, технологій, управлінських ноу-хау і т.п.

Важливо зазначити, що у випадку Балканських країн цього не відбувалося. Це стало одним із чинників недостатньої ефективності та стійкості результатів програм післявоєнної відбудови.

Звіт Міжнародної кризової групи (МКГ) 2001 року про Боснію і Герцеговину (БіГ) визначав ключові проблеми, з якими стикалася міжнародна допомога: складність політичної системи: дейтонська угода створила складну і багаторівневу систему управління, що часто призводила до політичного глухого кута та ускладнювала проведення реформ; розповсюджена корупція підривала довіру до державних інститутів та перешкоджала ефективному використанню міжнародної допомоги; ескакуючи на формальне припинення бойових дій, етнічні розколи залишалися глибокими і впливали на всі сфери життя в країні; високий рівень безробіття; низька інвестиційна привабливість та значні відмінності в рівні розвитку між різними регіонами [70].

Отже, незважаючи на певні національні та унікальні історичні особливості, різні соціально-політичні проблеми, які виникали під час впровадження та реалізації політики відновлення, переважна більшість перерахованих принципів відновлення мають схожий характер (стабільність політики та вказаного вектору руху, послідовність впровадження реформ, орієнтованість економіки на експорт, пріоритет національних інтересів та вироблення конкуруючих переваг національної економіки), та можуть бути успішно використані і при формуванні та реалізації політики відновлення територій України.

Вихід із кризового стану потребуватиме застосування стимуляторів економічного відновлення, які широко застосовуються розвиненими країнами

світу для інтенсифікації економічної активності. Все це потребує відповідних фінансових ресурсів та виведення нелегального сектору економіки із тіні.

Пріоритети та завдання післявоєнної відбудови України повинні бути узгоджені з цілями інтеграції до ЄС. Як приклад, Україні варто розглянути досвід Балканських країн і гармонізувати програми післявоєнного відновлення з цілями повноправного членства в ЄС, а також поширити на Україну європейські програми передвступної підготовки. Історія економічного відродження Німеччини після Другої світової війни є яскравим прикладом успішної реалізації ідей лібералізації економіки через досягнення балансу участі держави в економічному житті.

Досвід Японії свідчить про те, що відновлення сектору за сектором реальної економіки розглядалось як домінуюче завдання, тоді як грошово-кредитні та податково-бюджетні проблеми розглядались як другорядні.

Корисним для нас є досвід Балканських країн у 1996-2004 роках щодо залучення світового співтовариства до фінансування програми економічної відбудови, гармонізації розвитку країни з курсом європейської інтеграції, а також уникнення системних помилок при реалізації такої програми.

Досвід Балканських країн також показує, що ключовим питанням на етапі початку реконструкції є створення Агентства з управління міжнародною допомогою, яке виконуватиме роль посередника між донорами та національними органами. До завдань Агентства має входити координація з донорами, узгодження графіку надходження міжнародної допомоги, участь у розробці програми поствоєнної реконструкції, а також реалізація конкретних проектів і заходів.

У стратегічному плані головною місією такого Агентства повинно стати поєднання термінових потреб країни з довгостроковими цілями розвитку національної економіки та забезпечення сталих результатів від реалізації міжнародної допомоги.

Отже, підсумовуючи, можна підкреслити важливість міжнародного досвіду для повоєнного відновлення територій. Аналіз країн, що успішно

пройшли етап відновлення після війни, може дати Україні корисні поради та стратегії. Водночас цей досвід має бути адаптований до особливостей українського контексту. Активне співробітництво з міжнародними партнерами та організаціями також відіграє важливу роль у підтримці процесу відбудови, забезпечуючи фінансування, технічну допомогу та політичну підтримку.

3.2. Визначення пріоритетних напрямів формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України

Станом на зараз в Україні можна спостерігати тенденцію щодо порівняння урядового проекту Національного плану відновлення України разом з Планом Маршалла, що слугував єдиним чітким документом для відродження країн Західної Європи після війни [6].

Проте, варто зазначити, що така аналогія дещо некоректна, оскільки супроводжується не повним розумінням європейського Плану Маршалла. Використовуючи історичні часові паралелі між Планом Маршалла та ситуацією, яка склалась в нашій державі, варто перш за все, розуміти, що ключовим завданням Плану Маршалла для України є створення економічної основи для швидкої та ефективної європейської інтеграції. Обидва плани мають на меті комплексно відновити економіку та інфраструктуру країни після руйнувань та передбачають значну міжнародну підтримку у вигляді фінансової допомоги, технологій та експертизи. Проте ці плани мають свої особливості, пов'язані з історичним контекстом, масштабами руйнувань та іншими факторами. Ключові відмінності наведені у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Ключові відмінності планів відновлення

Характеристика	Національний план відновлення України	План Маршалла
Історичний контекст	Відбудова після сучасної збройної агресії, що триває	Відбудова після Другої світової війни
Масштаб руйнувань	Зосереджений на конкретних регіонах та секторах економіки	Охопив більшу частину Європи
Політична ситуація	Перехідний період, демократичні реформи	Стабільна політична ситуація в більшості країн-учасників
Технології	Використання сучасних технологій, цифрової трансформації	Фокус на відновленні традиційних галузей промисловості
Геополітичний контекст	Війна в Україні, геополітична напруженість	Холодна війна

Джерело: розроблено автором на основі ресурсів [4-6]

Отже, План Маршалла для України має фокусуватися на підтримці та просування реформ, які потрібні для реалізації мети набуття членства в ЄС. Таким чином, можна виокремити, що План Маршалла має такі основні завдання:

1. Відновлення інфраструктури: Це включає в себе відбудову житла, доріг, мостів, енергетичної інфраструктури, водопостачання та каналізації, зруйнованих внаслідок бойових дій.
2. Відродження економіки: Стимулювання економічного зростання шляхом підтримки малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій, розвитку експорту та створення нових робочих місць.
3. Соціальна відбудова: Відновлення та розвиток освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення.
4. Демократичні реформи: Поглиблення демократичних процесів, боротьба з корупцією, реформа судової системи та державного управління.
5. Екологічна відбудова: Ліквідація наслідків війни для довкілля, відновлення природних ресурсів.

6. Інтеграція в ЄС: Прискорення процесу євроінтеграції України, адаптація законодавства та інституцій до європейських стандартів.

Окрім того, варто наголосити на викликах, які постають при реалізації Плану Маршалла. Їх можна об'єднати у декілька груп, а саме:

1. Масштаб руйнувань: збройна агресія завдала Україні значних збитків, відновлення яких потребуватиме тривалого часу та великих ресурсів.

2. Фінансування: Залучення необхідних коштів є одним з ключових викликів. Незважаючи на обіцянки міжнародних партнерів, масштаби руйнувань потребують значних фінансових ресурсів.

3. Корупція: Ризик розкрадання коштів, призначених на відновлення, є серйозною проблемою, яку необхідно вирішувати.

4. Триваюча війна: Поки триває війна, складно планувати довгострокові проекти відновлення.

5. Геополітичні ризики: Геополітична ситуація в регіоні може вплинути на темпи та масштаби відновлення.

Важливо розуміти, що План Маршалла для України – це не просто фінансовий інструмент, а комплекс заходів, спрямованих на трансформацію країни. Це процес, який потребуватиме активної участі не тільки уряду, але й громадянського суспільства, бізнесу та міжнародних партнерів [26].

Варто зазначити, що історія країн, котрі пройшли період післявоєнного відновлення базується на цілеспрямованій політиці структурних реформ та послідовними заходами. А щоб цього досягти необхідно провести структурні реформи, які будуть спрямовані на визначеності та передбачуваності, упорядкування економічного життя.

Враховуючи вищевказане, можна зробити висновок, що в умовах кризового періоду дуже важливо розробити діючу та ефективну стратегію відновлення держави. В таблиці нижче представлені основні принципи, які конкретизують засади ефективної стратегії та є ключовими для успішної реалізації відновлення.

Таблиця 3.8 – Основні принципи післявоєнного відновлення України

№	Основні принципи	Основні аспекти
1.	Комплексність та системність	Відновлення має охоплювати всі сфери життя суспільства: економіку, інфраструктуру, соціальну сферу, екологію, культуру. Необхідно забезпечити взаємозв'язок між різними напрямками відновлення.
2.	Стійкість	Відновлення має бути спрямоване на створення стійкої економіки та суспільства, здатних протистояти майбутнім кризам. Важливо враховувати кліматичні зміни та інші глобальні виклики.
3.	Справедливість	Відновлення має бути справедливим для всіх регіонів України, незалежно від ступеня пошкоджень. Особливу увагу слід приділяти вразливим групам населення.
4.	Участь громадян	Відновлення має бути прозорим і залучати громадян до процесу прийняття рішень. Важливо забезпечити участь місцевих громад у розробці та реалізації проєктів відновлення.
5.	Інноваційність	Відновлення має бути орієнтоване на використання сучасних технологій та інноваційних рішень. Це дозволить створити більш ефективну та конкурентоспроможну економіку.
6.	Євроінтеграція	Відновлення має бути спрямоване на подальшу інтеграцію України в Європейський Союз. Необхідно гармонізувати українське законодавство з європейським і запроваджувати європейські стандарти.
7.	Демілітаризація та роззброєння	Відновлення має бути спрямоване на створення безпечного та мирного середовища. Необхідно зменшити військову присутність на території України та сприяти роззброєнню.
8.	Протидія корупції	Ефективне використання коштів, виділених на відновлення, вимагає впровадження прозорих механізмів та боротьби з корупцією.
9.	Міжнародна співпраця	Відновлення України – це спільне завдання для всієї міжнародної спільноти. Необхідно залучати фінансову, технічну та експертну допомогу з-за кордону.
10.	Створення нових можливостей	Відновлення має бути не просто поверненням до довоєнного стану, а створенням нових можливостей для розвитку країни.

Джерело: розроблено автором

Таким чином, реалізація цих принципів дозволить забезпечити не тільки успішне комплексне відновлення України після війни, але й її трансформацію в сучасну європейську державу.

Основною передумовою для післявоєнної відбудови економіки є забезпечення Україною надійних гарантій безпеки та гарантування неможливості відновлення бойових дій на її території. Очевидно, що стійке економічне зростання та розвиток можуть бути досягнуті лише на міцному безпековому фундаменті. Безпека є суспільним благом, яке повинно надаватися як державою, так і міжнародною спільнотою. Без наявності цього блага приватні інвестиції не матимуть ефективності, економічна діяльність буде затримуватися, а безпекові витрати ляжуть на бізнес, що збільшить витрати та ослабить конкурентоспроможність підприємств.

Після забезпечення цієї базової умови ключовими цілями післявоєнної відбудови економіки мають бути:

- а) відбудова знищених або пошкоджених внаслідок війни майна та інфраструктури;
- б) швидке відновлення економічної діяльності;
- в) повернення до нашої країни біженців, внутрішньо-переміщених осіб та залучення їх до економічних процесів;
- г) формування засад для стійкого економічного зростання.

Тож, репарації від країни-агресора та міжнародна допомога мають стати найбільш вагомими джерелами фінансування післявоєнної відбудови України.

3.3. Впровадження першочергових заходів щодо відновлення територій України внаслідок збройної агресії

Війна в Україні змінила традиційні проблеми міст, зосередивши увагу на питаннях, пов'язаних із руйнуванням будівель, споруд та інфраструктури, а також утворенням відходів від знищених об'єктів. Частина міст повністю знищена. Масштабні переміщення населення та необхідність релокації підприємств загострили вже існуючі труднощі. Зараз уряд, міжнародні партнери та інші зацікавлені сторони активно працюють над оцінкою реальних збитків, завданих війною містам.

Відправною точкою глобального процесу відновлення, щонайменше у плануванні, стала презентація у липні 2022 року в Лугано (Швейцарія) Плану відновлення України. Однак зрозуміло, що будь-який національний план повинен бути деталізований до рівня регіонів та громад, щоб врахувати відмінності у базових показниках, масштаб міграційних процесів і ступінь пошкодження критичної або житлової інфраструктури. Розробка таких планів і стратегій на локальному рівні є важливою умовою для забезпечення комплексності та інклюзивності процесу відновлення.

Таким чином, відновлення України після руйнівної збройної агресії – це складний і багатогранний процес, який вимагає комплексного підходу та залучення різних ресурсів. Ось деякі ефективні заходи, які можна запропонувати для відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України.

1. Вдосконалення наявних детальних планів відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад, створення детальних карт пошкоджень інфраструктури, житлового фонду та промислових підприємств. В тому числі, використовувати детальний план території (містобудівна документація місцевого рівня, що визначає планувальну організацію та розвиток території). Визначення найважливіших напрямків відновлення, враховуючи потреби населення та

економічні фактори, а також проведення всіх необхідних розрахунків, зокрема, фінансових, матеріальних та людських ресурсів, необхідних для реалізації Плану відновлення.

2. Забезпечення фінансування. В цю категорію відносимо видатки, передбачених у державному та місцевих бюджетах на відповідний рік (перерозподіл коштів на користь відновлення постраждалих регіонів за рахунок оптимізації інших статей бюджету, надходження від податків, мит та акцизів), а також інших не заборонених законодавством джерел, зокрема і залучення міжнародної допомоги, адже багато міст, які потребують відбудови, наразі стикаються з проблемою зменшення своїх бюджетів через релокацію або знищення підприємств, а також зниження або відсутність економічної активності. Тому повоєнне відновлення таких міст здебільшого залежатиме від міжнародних джерел фінансування. Останнім часом активно обговорюється питання міжнародного фінансування відбудови, і зокрема виникає конкуренція між основними гравцями щодо управління цими коштами. Однак для міст ключовим фактором є не структура управління фондами, а механізм їх використання. Поєднання коштів від різних міжнародних донорів для однієї програми чи проєкту може значно ускладнити процес отримання та використання фінансування. Кожен донор може мати свої вимоги, умови та погодження, що веде до затримок і ускладнень, особливо для міст, які вже мають обмежену здатність ефективно освоювати ці кошти. Тому потенційні багатосторонні механізми фінансування відновлення повинні бути максимально спрощеними і уніфікованими, щоб забезпечити швидкий і прозорий процес залучення та використання коштів містами; забезпечення прозорого та ефективного використання коштів; стимулювання приватних інвестицій, шляхом надання пільг і гарантій для інвесторів, які готові вкладати у відбудову об'єктів інфраструктури чи економіки; розвиток державно-приватного партнерства (ДПП), за якого приватні компанії інвестують у відновлення соціальної чи транспортної інфраструктури; залучення великих корпорацій до фінансування проєктів через

корпоративну соціальну відповідальність.

3. Розвиток інфраструктури. До цієї категорії включаємо відновлення житлового фонду з використанням сучасних енергоефективних технологій, відновлення транспортної інфраструктури, розвиток комунальної інфраструктури шляхом відновлення систем водопостачання, каналізації, теплопостачання та енергопостачання. Забезпечення відновлення житла та комунальних послуг є передумовою для повернення переселенців у рідні міста та села. Відновлення інфраструктури мотивує людей до повернення у свої громади, що у свою чергу, сприяє зменшенню соціальної напруги у регіонах, які прийняли внутрішньо переміщених осіб.

4. Відновлення економіки за допомогою підтримки малого та середнього бізнесу. Серед основних пріоритетів – боротьба з корупцією, покращення доступу до кредитів, проведення судової реформи, впровадження цифрового інструменту для бронювання мобілізованих, реалізація податкової реформи, надання фінансової та консультаційної підтримки підприємцям, зменшення невизначеності на всіх рівнях, зокрема в контексті усунення наслідків війни та адаптації до нових умов. Важливо також забезпечити державні гарантії стабільності нормативних актів щодо бізнес-діяльності. Це особливо важливо для державних кредитних програм, які пропонують пільгові кредити на один рік без гарантії наявності коштів для подальшого фінансування, що змушує підприємства накопичувати надлишкові ресурси замість інвестування в розвиток. Крім того, необхідно, щоб уряд припинив практику оптимізації податків великими підприємствами або ухилення від сплати податків на оплату праці через законодавчі прогалини.

5. Соціальна сфера. Відновлення системи освіти та охорони здоров'я (ремонт шкіл, лікарень забезпечення навчальними матеріалами/ медичним обладнанням та кваліфікованими кадрами). Забезпечення збереження викладацького складу українських закладів освіти всіх рівнів, зокрема шляхом створення умов для дистанційного викладання, гарантування робочих місць і

належної оплати праці для вчителів і викладачів, у тому числі тих, хто перебуває за кордоном. Реалізація державної програми сприяння працевлаштуванню молоді, яка завершила навчання в українських закладах вищої освіти дистанційно, у галузях, перспективних для розвитку української економіки. Організація інформаційних кампаній про можливості працевлаштування в Україні, а також створення умов для дистанційної зайнятості. Соціальний захист населення шляхом надання допомоги внутрішньо переміщеним особам та постраждалим від війни. Можна здійснити шляхом моніторингу основних маршрутів переміщення населення та їхнє коригування для запобігання надмірній концентрації в окремих регіонах. Створення систематизованих реєстрів внутрішньо переміщених осіб із даними про їхню освіту, кваліфікацію, професію та попередній досвід роботи з метою сприяння їхньому працевлаштуванню в місці проживання, сусідніх громадах або через переселення. Організація прискореного навчання, підвищення кваліфікації та перекваліфікації ВПО, включно з працівниками евакуйованих підприємств, за участю закладів вищої освіти та професійно-технічних установ регіонів. Запровадження механізмів обміну інформацією між громадами та регіонами про наявний ресурсний потенціал для визначення перспективних територій для релокації підприємств і вторинного переміщення ВПО у громади, де є попит на кваліфікованих фахівців.

6. Екологічна безпека за рахунок «зеленого відновлення», має виступати базовою для розробки планів, програм, проєктів, підходів до відновлення, а також відображатись у визначенні індикаторів та показників досягнення встановлених зелених цілей. Окрім того, наявність стратегічних документів із зеленої трансформації дає можливість містам бачити свої «червоні лінії у відбудові».

7. Цифрова трансформація. Потрібно розвивати цифрову інфраструктуру, наприклад будувати сучасні телекомунікаційних мережі. Спрощення адміністративних процедур та надання електронних послуг, а також підтримка розвитку цифрових технологій в різних секторах економіки. Наприклад, до ключових напрямків належать масштабне оновлення єдиної цифрової системи

управління відновленням DREAM, яка буде основним інструментом для територіальних громад, запуск Геоінформаційної системи регіонального розвитку для збору й аналізу даних на місцевому рівні, удосконалення Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва, а також подальше наповнення реєстру пошкодженого та знищеного майна, який уже містить інформацію про понад 196 тисяч пошкоджених або зруйнованих об'єктів.

8. Міжнародна співпраця. Брати активну участь у міжнародних форумах та конференціях, говорити про масштаби завданих руйнувань, обмінюватись досвідом з іншими країнами, вивчати їх досвід, які проходили через процес відновлення.

9. Нормативно-правове та інституційне забезпечення. Під час аналізу нормативно-правового забезпечення було виявлено низку суттєвих суперечностей у законодавчих актах, що регулюють стратегічне планування та містобудівну діяльність щодо відновлення територій територіальних громад. Поточна система планування відновлення не передбачає конкретних заходів для реалізації розроблених планів, особливо у сфері містобудівної діяльності. Одним із можливих рішень цих проблем є впровадження проєктного підходу до відновлення, який забезпечить інтеграцію стратегічного планування з містобудівною діяльністю та дозволить реалізувати проєкти відновлення територій. Крім того, важливим кроком є залучення експертів, інвесторів та громадськості на всіх етапах відновлення. Необхідно також вдосконалити процедури державних закупівель та створити прозорий механізм контролю за використанням коштів від донорів. Варто зазначити, що позитивне зміщення ставлення інвесторів до України може стати стимулом для проведення необхідних структурних реформ, які сприятимуть зміцненню державних інститутів, верховенства права, захисту прав інвесторів і забезпеченню конкурентного середовища. Реалізація таких реформ дозволить значно підвищити інвестиційну привабливість України у середньостроковій перспективі (3-5 років) і стане основою для переходу від післявоєнного відновлення через пільгове фінансування

до сталого економічного зростання завдяки прямих іноземних інвестиціям та зростанню продуктивності праці (в тому числі через застосування ефективніших технологій виробництва).

10. Децентралізація та місцеве самоврядування. Надання регіонам ширших повноважень для швидкого прийняття рішень щодо відновлення, оскільки органи місцевого самоврядування найближчі до громадян та найкраще знають місцеві потреби, вони є незамінними партнерами у цьому процесі. Повномасштабна війна створила численні виклики для місцевого самоврядування, водночас значно зміцнивши його роль в експертних питаннях, до яких варто прислухатися. Співпраця органів місцевого самоврядування та державних структур має великий потенціал, який слід розвивати на основі партнерства. Саме від розвитку цієї співпраці залежатиме успішність повоєнної відбудови та відновлення країни.

11. Залучення громадськості. Один із важливих компонентів, адже люди на місцях краще бачать ситуацію «зсередини», залучати їх до процесу обговорення та прийняття рішень. Забезпечити відкритість інформації про використання коштів. Співпрацювати з громадськими організаціями, зокрема залучати їх до процесу відновлення для забезпечення прозорості та підзвітності.

Виходячи з вищенаведеного, пріоритетними напрямками формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України, нами визначено:

1. Оновлення Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки та модернізація державного фонду регіонального розвитку з метою їх узгодження з процесом відновлення і відбудови територій, принципами багаторівневого управління та територіальної регіональної політики. Зазначена стратегія має включати визначення пріоритетів, конкретних заходів, виділення фінансових ресурсів та визначення термінів реалізації проєктів;

2. Затвердження програм комплексного відновлення територіальних громад, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, які мають включати: завдання і заходи з відновлення та розвитку; прогнозовану потребу та

можливі джерела фінансування; індикатори виконання завдань, здійснення заходів з відновлення та розвитку і їх прогностичні значення; перелік проєктів територіального розвитку;

3. Створення спеціального Фонду відновлення територій України, який отримуватиме фінансову допомогу від урядів, агенцій та міжнародних організацій у вигляді цільових грантів, включаючи внески від уряду України.

4. Ухвалення Концепції формування місцевої статистики в Україні, яка сприятиме формуванню сучасної системи статистики на рівні територіальних громад, що уможливить більш чітке розуміння локальних проблем, сильних та слабких сторін соціально-економічного розвитку регіонів та громад сприятиме швидкому відновленню територій та забезпечить прозоре використання фінансових ресурсів.

Тож, навіть при впровадженні частини цих заходів, можна поступово досягти значних результатів у відновленні територій, що постраждали внаслідок збройної агресії, активізувати економіку та стимулювати повернення або переміщення людей, що є основною умовою їх подальшого розвитку. Та важливо розуміти, що відновлення України – це не лише реконструкція зруйнованого, а й можливість побудувати модернізовану, стійку та процвітаючу державу. Ключ до успіху лежить у поєднанні місцевої ініціативи, ефективного управління, міжнародної підтримки та спільної праці всіх українців.

Важливо також розуміти, що все вищезазначене стосується громад, деокупованих протягом 2022-2023 років, для яких держава має повне розуміння ситуації. Однак територіальні громади, які будуть деокуповані в 2024 році або пізніше, ймовірно, потребуватимуть додаткових заходів та програм, зважаючи на більш тривалість періоду перебування під окупацією. Тому регіони, що включають тимчасово окуповані території, повинні вже зараз розробляти план дій, враховуючи цей фактор під час оновлення регіональних стратегій розвитку. Для ефективного відновлення та розвитку країни, особливо деокупованих і постраждалих територій, важливо забезпечити налагоджену взаємодію між

органами державної влади та місцевого самоврядування на всіх рівнях, удосконалити фінансові механізми підтримки регіонального і місцевого розвитку, роблячи їх максимально прозорими і зрозумілими для всіх учасників процесу.

Також варто пам'ятати, що відновлення і розвиток мають відбуватися з урахуванням вимог, які ставляться до України як кандидата на членство в ЄС. Це стосується всієї території країни. Для цього необхідно працювати над підвищенням інституційної спроможності органів місцевого самоврядування базового і регіонального рівнів, місцевих військових адміністрацій та організацій громадянського суспільства, зокрема на деокупованих територіях і в зонах тимчасової окупації, а також стимулювати процеси їх взаємодії для досягнення спільного результату.

Після десятирічної війни та вже майже двох з половиною років її повномасштабної фази, населення повинно переосмислити ситуацію та знайти нові шляхи для розвитку кожної території, яка відіграє важливу роль у територіальній цілісності та згуртованості України.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній магістерській роботі сформовано ряд теоретичних, методичних і практичних положень щодо формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України. Основні результати дослідження знайшли відображення у висновках і пропозиціях в контексті визначених у роботі мети і завдань.

1. Розкрито сутність та зміст політики відновлення територій внаслідок збройної агресії. Політику відновлення територій внаслідок збройної агресії визначено як систему цілей, заходів, засобів та узгоджених дій, спрямованих на відновлення та розвиток територій, які постраждали внаслідок збройної агресії, та створення необхідних умов для їх соціального, економічного, культурного розвитку.

Її метою є відновлення функціональності території, забезпечення безпечних умов проживання мешканців, підтримка економічного зростання та повернення до повноцінного соціально-економічного розвитку.

Основними завданнями політики відновлення територій внаслідок війни є:

- відновлення та модернізація інфраструктури;
- відновлення економіки;
- інтеграція місцевих громад;
- соціальний захист і підтримка населення;
- екологічне відновлення;
- правова допомога населенню, яке зазнало збитків або потребує захисту своїх прав;
- координація міжнародної допомоги та співробітництва та ін.

2. Охарактеризовано повноваження суб'єктів формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії.

Установлено, що суб'єктами формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії є: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, органи влади Автономної Республіки Крим, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи.

З'ясовано, що центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування та реалізацію політики відновлення територій внаслідок збройної агресії є Міністерство розвитку громад та територій України, яке за своїми повноваженнями відіграє ключову роль у процесі відновлення територій, що постраждали від збройної агресії.

Ефективність відновлення територій внаслідок збройної агресії залежить від тісної взаємодії всіх суб'єктів формування і реалізації відповідної політики. На всіх етапах цього процесу важливо забезпечити: координацію діяльності, всіх учасників, щоб уникнути дублювання функцій і неефективного використання ресурсів; забезпечити прозорість дій, забезпечити участь громадськості у процесі прийнятті управлінських рішень щодо відновлення територій; створити умови для залучення міжнародної підтримки в процесі відновлення.

3. Проаналізовано досвід та проблемні аспекти політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії, в результаті чого з'ясовано, що політика відновлення територій має певні результати. Вона спрямована на впровадження програм з відновлення, прискорення процесу виділення коштів та мінімізацію бюрократичних бар'єрів. Проте в Україні наразі відсутні єдина концепція і чітко орієнтований план післявоєнного відновлення територій та їх соціально-економічного розвитку. При наявності численних проєктів плану дій з відновлення територій, відсутнє чітке бачення економічної моделі їх розвитку, в тому числі, слабо напрацьованою є нормативно-правова база відновлення територій.

Зазначене свідчить про відсутність послідовної і продуманої політики відновлення регіонів та громад, які постраждали внаслідок збройної агресії.

4. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення формування та реалізації політики відновлення територій України внаслідок збройної агресії та виявлено низку суттєвих суперечностей у нормативних та законодавчих актах, зокрема тих, які регулюють стратегічне планування та містобудівну діяльність щодо відновлення територій територіальних громад. Створена система планування відновлення територій наразі не визначає конкретні заходи для реалізації розроблених планів, зокрема у сфері містобудівної діяльності.

5. Проведено аналіз зарубіжного досвіду відновлення територій внаслідок війни, який показав, що пріоритети і завдання післявоєнної відбудови України повинні бути узгоджені з цілями інтеграції до ЄС. Як показує досвід Балканських країн, Україні та ЄС слід гармонізувати програми відновлення з цілями повноправного членства в ЄС, а також розширити європейські програми підготовки до вступу на Україну. Прикладом успішної реалізації економічного відродження є Німеччина після Другої світової війни, де лібералізація економіки здійснювалася шляхом досягнення балансу між роллю держави та ринковими силами в економічному житті.

Досвід Японії показує, що відновлення реального сектору економіки внаслідок війни, в цій країні розглядалось як домінуюче завдання, тоді як грошово-кредитні та податково-бюджетні проблеми як другорядні.

Корисним для України є досвід Балканських країн, таких, як Боснія і Герцеговина, Косово, Сербія, Хорватія щодо залучення світового співтовариства до фінансування програми економічної відбудови (1996-2004 рр.), гармонізації розвитку країни з курсом європейської інтеграції, а також уникнення системних помилок при реалізації такої програми. Досвід зазначених країн також засвідчив, що важливим питанням, яке потребує вирішення на початку відновлення територій, є створення Агентства з управління міжнародною допомогою, що стане своєрідним містком між донорами і національними органами влади.

6. Визначено пріоритетні напрями формування та реалізації політики відновлення територій внаслідок збройної агресії проти України, зокрема:

- оновлення Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки та модернізація державного фонду регіонального розвитку з метою їх узгодження з процесом відновлення і відбудови територій, принципами багаторівневого управління та територіальної регіональної політики. Зазначена стратегія має включати визначення пріоритетів, конкретних заходів, виділення фінансових ресурсів та визначення термінів реалізації проєктів;

- затвердження програм комплексного відновлення територіальних громад, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, які мають включати: завдання і заходи з відновлення та розвитку; прогнозовану потребу та можливі джерела фінансування; індикатори виконання завдань, здійснення заходів з відновлення та розвитку і їх прогнозні значення; перелік проєктів територіального розвитку;

- створення спеціального Фонду відновлення територій України, який отримуватиме фінансову допомогу від урядів, агенцій та міжнародних організацій у вигляді цільових грантів, включаючи внески від уряду України.

- ухвалення Концепції формування місцевої статистики в Україні, яка сприятиме створенню сучасної системи статистики на рівні територіальних громад., що уможливить більш чітке розуміння локальних проблем, сильних та слабких сторін соціально-економічного розвитку регіонів та громад сприятиме швидкому відновленню територій та забезпечить прозоре використання фінансових ресурсів.

Здійснення цих кроків сприятиме відбудові знищеної або пошкодженої внаслідок збройної агресії інфраструктури, швидкому відновленню економічної діяльності громад та формуванню підґрунтя для їх стійкого економічного зростання; створенню умов для повернення до нашої країни біженців, а до своїх громад внутрішньо-переміщених осіб та залучення їх до економічних процесів, що є основною умовою подальшого розвитку відповідних територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Руйнування в цифрах: скільки Росія знищила об'єктів та скільки виділили на відбудову, URL: <https://www.liga.net/ua/infographic-of-the-day/articles/ruinuvannia-v-tsyfrakh-skilky-rosiia-znyshchyla-obiektiv-ta-skilky-vidilyly-na-vidbudovu> (дата звернення 26.10.2024)
2. Задорожня О. Стратегія духовно-ноосферо-стало розвитку як вектор реалізації виживання людства та проблеми становлення нової системи світового господарювання : Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, с. 25. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf> (дата звернення 26.10.2024)
3. Снігова О. Про необхідність концептуалізації повоєнної реконструкції економіки України : Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, с.22. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf> (дата звернення 26.10.2024)
4. Лопух К. Принцип «Порядку» у політиці повоєнного економічного відновлення Німеччини : Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, с.24. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf> (дата звернення 26.10.2024)
5. Писаренко С. Інноваційно-структурна трансформація, як основа відбудови національної економіки України, Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, с.21. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf> (дата звернення 26.10.2024)

content/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf (дата звернення 26.10.2024)

6. Жаліло Я. "План Маршалла" для України: хибні історичні аналогії та реальні потреби України. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/plan-marshalla-dlya-ukrayiny-khybni-istorychni-analohiyi-ta-realni-potreby> (дата звернення 26.10.2024)

7. Горін Н. Повоєнна реконструкція Роттердаму: уроки для відбудови міст України : Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2023, с. 36. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf> (дата звернення 26.10.2024)

8. Батрименко О. В. Особливості сучасних збройно-політичних конфліктів: автореф. дис. канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси»; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2006. 18 с.

9. Кузьмін Е. Е. Поняття збройного конфлікту: первісні роздуми. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». Одеса, 2014. Вип. 12. Т. 2. С. 187–190.

10. Жаровська І. М. Міжнародне гуманітарне право: навчальний посібник. К.: Атіка, 2010. С. 280.

11. Письменна О.Ю., Письменний Д.В. Захист інформації в інформаційних системах у воєнний час. Державна політика та управління стратегічними комунікаціями в кризових умовах: Збірник матеріалів III міжнародної науково-практичної онлайн-конференції. м. Київ, м. Вроцлав, 23 жовтня 2024 р. Київ: «Офіс цифрового врядування», 2024. 212 с. С. 102-103.

12. Кілієвич О.І., Тертичка В.В.. Аналіз державної політики в Україні: навчальна дисципліна, сфера професійної діяльності, галузь прикладних досліджень. Збірка документів і матеріалів. К.: «К.І.С.», 2004, с. 17.

13. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С.1735
14. Голубовська В.М. Багатомовний юридичний словник-довідник. «Київський університет», 2012. 543 с.
15. Шемшученко Ю.С. Великий енциклопедичний юридичний словник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Юрид. думка, 2012. 1020 с.
16. Ковбасюк Ю.В. (голова), Ващенко К.О. (заст. голови), Сурмін Ю.П. (заст. голови) [та ін.]. Державна політика: підручник. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України: К.: НАДУ, 2014. 448 с.
17. Безпалова О.І. Правові засади реалізації державної політики у правоохоронній сфері. Право і Безпека. 2012. № 3 (45). С. 87-92.
18. Уряд затвердив порядки з питань відновлення та розвитку регіонів і громад. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverdyv-poriadky-z-pytan-vidnovlennia-ta-rozvytku-rehioniv-i-hromad> (дата звернення 16.11.2024)
19. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. 750 с
20. Пал Леслі А. Аналіз державної політики. Пер. з англ. І.Дзюби. К.: Основи, 1999. 422 с.
21. Макс Вебер. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. К., 1998. С. 173-191.
22. Данн Вільям Н. Д. Державна політика: вступ до аналізу/пер. з англ. Г. Є. Краснокутського; наук. ред. М. О. Баймуратов. Одеса: АО БАХВА, 2005. 504 с.
23. Валецький О.Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження: монографія. К.: НІСД, 2001. 242 с.
24. Андріяш В.І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2013. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=626> (дата звернення 15.11.2024)

25. Васильєв О.С. Концептуалізація поняття «державна політика»: сучасне розуміння. Державне будівництво. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_7 (дата звернення 15.11.2024)

26. Коршунова Н.В. Поняття державної політики: теоретико-правове дослідження: дис. д-ра філософ. та д-ра наук: спец.12.00.01. Київ. 2017. 240с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0418U001299> (дата звернення 15.11.2024)

27. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення 26.10.2024)

28. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення 14.11.2024)

29. Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2023 № 731. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 14.11.2024)

30. Політологія: Навч. посіб. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-8428.html> (дата звернення 14.11.2024)

31. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2022 № 1400. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1400-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 14.11.2024)

32. Про перейменування Міністерства культури та інформаційної політики України і Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2024 № 1028. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-pereimenuvannia-ministerstva-kultury-ta-informatsiinoi-polityky-ukrainy-i-ministerstva-rozvytku-hromad-terytorii-ta-infrastruktury-ukrainy-1028-060924> (дата звернення 15.11.2024)

33. Про затвердження Положення про Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України: Постанова Кабінету Міністрів від 10.09.2014

№ 439. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.11.2024)

34. Звіт Державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури України за 2023 рік. URL: <https://restoration.gov.ua/4489/zvity/59572/59573.pdf> (дата звернення 15.11.2024)

35. Київська школа економіки. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_-Report.pdf (дата звернення 26.10.2024)

36. Київська школа економіки. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-zroslo-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku/> (дата звернення 26.10.2024)

37. В Україні зростає попит на робітничі спеціальності – дослідження. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/06/13/688077/> (дата звернення 26.10.2024)

38. Бізнес-Цензор. Про українські компанії. URL: https://biz.censor.net/news/3481095/ukrayinski_kompaniyi_za_chas_viyiny_pereyijdjaly_mayije_19_tysyach_raziv_nayibilshe_yidut_iz_kyyeva (дата звернення 26.10.2024)

39. Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/> (дата звернення 26.10.2024)

40. Оцінка потреб України на відновлення та відбудову. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/otsinka-potreb-ukrayiny-na-vidnovlennya-ta-vidbudovu> (дата звернення 26.10.2024)

41. Потреби України на відновлення та відбудову оцінюються у 349 мільярдів доларів США. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2022/09/09/ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-estimated-349-billion> (дата звернення 26.10.2024)

42. Оновлена оцінка потреб України у відновленні та реконструкції. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/03/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment> (дата звернення 26.10.2024)

43. Світова економічна ситуація та перспективи. URL: <https://desapublications.un.org/publications/world-economic-situation-and-prospects-mid-2023> (дата звернення 26.10.2024)

44. Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf> (дата звернення 26.10.2024)

45. Досвід післявоєнного відновлення міст світу: уроки для України. URL: https://era-ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/Doslidzhennia_Dosvid-pisliavoiennoho-vidnovlennia-mist.pdf (дата звернення 26.10.2024)

46. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Діджиталізація», липень 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/digitization.pdf> (дата звернення 26.10.2024)

47. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення 26.10.2024)

48. Ukraine: Relief and reconstruction. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_22_3169 (дата звернення 26.10.2024)

49. Допомога, відновлення та стійка відбудова : Надання допомоги Україні у задоволенні невідкладних та середньострокових економічних потреб. URL: <https://documents.worldbank.org/pt/publication/documents-reports/documentdetail/099547405052230400/idu063b2f81900861047a70b5540e3e950f93a8c> (дата звернення 26.10.2024)

50. A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine. URL: <https://cepr.org/publications/books-and-reports/blueprint-reconstruction-ukraine> (дата звернення 26.10.2024)

51. Про реалізацію експериментального проекту щодо відновлення населених пунктів, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2023 № 382. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/382-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.11.2024)

52. Про виділення коштів з фонду ліквідації наслідків збройної агресії на реалізацію експериментального проекту щодо відновлення населених пунктів, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 № 823. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.11.2024)

53. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 р. № 1178 і від 25 квітня 2023 р. № 382: Постанова Кабінету Міністрів України від 7.11.2023 № 1205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1205-2023-%D0%BF#n15> (дата звернення 16.11.2024)

54. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23.02.2023 № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text> (дата звернення 16.11.2024)

55. Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2023 № 600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/600-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.11.2024)

56. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення 16.11.2024)

57. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5.08.2020 № 695. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.11.2024)

58. Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35390.html> (дата звернення 16.11.2024)

59. Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 № 816. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-2023-%D0%BF#n94> (дата звернення 16.11.2024)

60. Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності: Закон України від 12.05.2022 № 2254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2254-20#n18> (дата звернення 16.11.2024)

61. Про внесення змін до Закону України Про регулювання містобудівної діяльності щодо врегулювання процедури відновлення будівель і споруд, пошкоджених внаслідок бойових дій. Проект Закону № 8072, зареєстрований 23.09.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40520> (дата звернення 18.11.2024)

62. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення повноважень органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у період дії воєнного стану. Проект Закону № 8056, зареєстрований 19.09.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40503> (дата звернення 18.11.2024)

63. Диджиталізація українських громад: лідери цифрової трансформації обговорили можливості та перспективи. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/16255> (дата звернення: 04.11.2024).

64. Gryshchenko, I., Lazor, O., Oliinyk, V., Lazor, O., & Yunyk, I. (2023). Strategic public policy providers in the context of european integration. Amazonia Investiga, 12(64), 175–187. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.64.04.17> (дата звернення: 04.11.2024).

65. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України 17.02.2011 № 3038-VI (у редакції від 01.10.2023 № 2573-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 04.11.2024).

66. Досвід відновлення. URL: https://era-ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/Doslidzhennia_Dosvid-pisliavoiennoho-vidnovlennia-mist.pdf

67. Напрями надання міжнародної фінансової та технічної допомоги в рамках плану Маршалла. URL : <https://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/1113/1/Комар%20Н..pdf>. (дата звернення 16.11.2024)

68. Ерхард Л. Добробут для всіх. URL : [http://bibliograph.com.ua/erhard\\$1/index.htm](http://bibliograph.com.ua/erhard$1/index.htm). (дата звернення 16.11.2024)

69. Економічний потенціал і тенденції розвитку Японії. URL : [https://ukrefs.com.ua/120749\\$Ekonomicheskiiy\\$potencial\\$i\\$st...zvitiya\\$YAponii.html.](https://ukrefs.com.ua/120749$Ekonomicheskiiy$potencialist...zvitiya$YAponii.html.)] (дата звернення 16.11.2024)

70. Богдан Т. Післявоєнна відбудова: уроки з досвіду Балкан. URL : <https://biz.censor.net/m3330248>. (дата звернення 16.11.2024)

71. Про питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225> (дата звернення 16.11.2024)

Звіт подібності

метадані

Заголовок

Формування та реалізація політики відношення територій унаслідок збройної агресії проти України

Автор

Плющенко Олена Юрієвна

Науковий керівник / Експерт

д.держ.упр., проф. Карпова Валентина Володимирівна

Підрозділ

кафедра національної економіки та публічного управління

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підкорити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		2
Інтервали		0
Мікропробіли		34
Білі знаки		133
Парафрази (SmartMarks)		173

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Копію тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

порядковий НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	Копія тексту	
		КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://navka.com.ua/index.php/ee/article/download/1285/1285/3702	76	0.43 %
2	https://decentralization.ua/news/16922	56	0.32 %
3	https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8_%D1%82%D0%BA%D1%83_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4_%D1%82%D0%BD_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B9_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%BD%D1%97%D0%BD%D0%B8	56	0.32 %
4	https://decentralization.ua/news/16922	50	0.29 %

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
Факультет економіки та управління

Вроцлавський Університет
Факультет права, управління та економіки
Інститут адміністративних наук

**ЗБІРНИК ТЕЗ
III Міжнародної науково-практичної конференції**

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА
ТА УПРАВЛІННЯ
СТРАТЕГІЧНИМИ КОМУНІКАЦІЯМИ
В КРИЗОВИХ УМОВАХ**

**POLITYKA PUBLICZNA I ZARZĄDZANIE KOMUNIKACJĄ
STRATEGICZNĄ W WARUNKACH KRYZYSOWYCH**

**PUBLIC POLICY AND STRATEGIC COMMUNICATION
MANAGEMENT IN CRISIS CONDITIONS**

23 жовтня 2024 року

«ОФІС ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ»

Київ–Вроцлав

УДК 621:351/354

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Факультету економіки та управління КНЕУ імені Вадима Гетьмана
протокол №4 від 21.11.2024*

Тези публікуються в авторській редакції.
Організаційний комітет залишає за собою право не поділяти думку авторів.

Державна політика та управління стратегічними комунікаціями в кризових умовах : Збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ-Вроцлав, 23 жовтня 2024 р. Київ : «ОФІС ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ», 2024. 212 с.

Збірник тез укладено за підсумками досліджень, представлених на III Міжнародній науково-практичній конференції «Державна політика та управління стратегічними комунікаціями в кризових умовах» 23 жовтня 2024 року. Доповіді учасників презентують наукові результати щодо діяльності органів державної влади в кризових умовах, зокрема збройної агресії проти України задля подальшого розвитку спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Леонід АРСЕНОВИЧ	д. філософ. публ. упр. та адмін.
Віталій ГАВРИЛЯК	д. філософ. публ. упр. та адмін.
Сергій КВИТКА	д. держ. упр., проф.

УДК 621:351/354

© «ОФІС ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ», 2024

БЕРЕЗОВСЬКА Валерія ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ-МЕДІА НА МАСОВУ СВІДОМІСТЬ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОВІД	68
БАХАТОВА Ірина ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ	71
ГЛУХОВА Віта СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	75
ГРОМОВА Вікторія СТЕПАНЕНКО Олексій ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	77
ЖАБКО Владислав ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ ПІД ЧАС КРИЗ	81
ТУПЧІЙ Антон ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ	85
МІХАЙЛЮК Андрій ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ	87
КАЧМАРСЬКА Олена МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК БАЗОВИЙ ІНСТИТУТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	90
ШЕВЧУК Наталія ПРІОРИТЕТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	92
ЛІСОВЕЦЬ Марина ЦИФРОВІ МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ	94
СЕРДЮКОВ Олександр РЕІНЖИНІРИНГ ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	96
КУЛІЦЬКА Яна ІМІДЖ КРАЇНИ ТА ПОЛІТИКА ВІДРОДЖЕННЯ У ФОРМУВАННІ НОВОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	99
ПИСЬМЕННА Олена ПИСЬМЕННИЙ Денис ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ У ВОЄННИЙ ЧАС	102

Олена ПИСЬМЕННА
Денис ПИСЬМЕННИЙ
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ У ВОЄННИЙ ЧАС

Наше сьогодні диктує правила, інформація стала певним інструментом протиборства, в деяких випадках потужною зброєю, особливо це проявляється у військово-політичних буднях нашої держави.

Саме через військову агресію Російської Федерації проти України були внесені певні зміни в законодавство, які дали змогу державним установам зберегти та перенести свої дані у більш захищені місця, наприклад у хмару за кордоном.

Проте, цього замало. Для успішного супротиву інформаційним загрозам також варто додати та забезпечити якісне функціонування інституційного механізму для забезпечення безпеки в інформаційному просторі, залучаючи до цього світову спільноту, міжнародних партнерів, тому що як показує практика кордонів в інформаційному просторі просто не існує.

Хотілося б також додати, що саме інформаційна безпека держави в інформаційній сфері передбачає певний стан держави та інститутів через які забезпечується якісний захист як національних інтересів країни так і її громадян.

Саме тому інформаційна організація держави має виступати гарантом інформаційної безпеки держави, її інститутів, її громадян. Мати чіткий вектор руху політичних дій в умовах військової агресії, що породжує у собі загрози з боку міжнародного тероризму.

Разом з тим, згідно з Законом України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» під час дії воєнного стану критерії та вимоги до захисту інформації в інформаційно-комунікаційних системах залишаються без змін. Відповідальність за захист інформації в системі лягає безпосередньо на власника тієї чи іншої системи.

Таким чином, державні інформаційні ресурси або ж інформація з обмеженим доступом повинні оброблятися у відповідній системі із використанням комплексної системи захисту інформації із підтвердженням відповідності, яка здійснюється за результатами державної експертизи, яка у свою чергу, проводиться із урахуванням норм інформаційної безпеки та галузевих вимог.

Тож, аби вберегти інформацію від хакерських атак необхідно постійно моніторити, координувати та надавати підтримку державним інститутам та громадянам інформаційну підтримку в режимі «24/7/365». При виборі

такого формату дій можна досягти пріоритетних цілей, наприклад: надійно захищений інформаційний простір нашої держави; безперервне функціонування системи комунікацій, в тому числі і стратегічних; виконання протидії використанню та поширенню незаконного контенту на просторах інтернету, та мабуть найголовніше – це підтримка конституційних прав та свобод на вільне вираження своїх думок, захист персональних даних, формування громадської ідентичності та поширення рівня медіаграмотності та медіакультури.

Список використаних джерел

1. Стратегія інформаційної безпеки, затверджена Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021 [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n14> (дата звернення 16.10.2024)
2. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» № 80/94-ВР [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 16.10.2024)
3. Інформаційна безпека. Підручник. Під ред. В. В. Остроужова. К.: Видавництво Ліра-К, 2021. 412 с. (дата звернення 16.10.2024)
4. Положення про Міністерство інформаційної політики, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 року [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.10.2024)
5. Положення про державну експертизу у сфері технічного захисту інформації, затверджене указом Адміністрації Держспецз'язку від 16.05.2007 № 93, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 16.07.2007 за № 820/14087. (дата звернення 16.10.2024)

н а у к о в е в и д а н н я

ЗБІРНИК ТЕЗ

III Міжнародної науково-практичної конференції

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА
ТА УПРАВЛІННЯ
СТРАТЕГІЧНИМИ КОМУНІКАЦІЯМИ
В КРИЗОВИХ УМОВАХ**

**POLITYKA PUBLICZNA
I ZARZĄDZANIE KOMUNIKACJĄ STRATEGICZNĄ
W WARUNKACH KRYZYSOWYCH**

**PUBLIC POLICY AND STRATEGIC COMMUNICATION
MANAGEMENT IN CRISIS CONDITIONS**

23 жовтня 2024 року

Авторська редакція

Упорядник та виготовлювач
ГО «ОФІС ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ»
digital.gov.office@gmail.com

Підписано до друку 30.10.2024. Формат 60х84/16. Папір офісний. Гарнітура TimesNewRoman.
Спосіб друку цифровий. Ум. друк. арк. 14.18 Наклад 300